

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Lucie Kochová

Vývoj federalizace Belgie v letech 1999 – 2007

Diplomová práce

Praha 2009

Autor práce: **Lucie Kochová**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.**

Konzultant práce: **Drs. Stijn Croes, M.A.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KOCHOVÁ, Lucie. *Vývoj federalizace Belgie v letech 1999 – 2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2009. x s. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc. 76 s

Anotace

Diplomová práce „Vývoj federalizace Belgie v letech 1999 – 2007“ pojednává o dalších etapách federalizace Belgie v uvedených letech. Součástí práce je přehled vzniku belgického státu a jeho přeměny z unitárního státu na federaci. Nedílnou součástí práce je rozlišení politických stran v Belgii a celkové vysvětlení politického systému a jeho subjektů. Sledované období zahrnuje výsledky tří federálních voleb (se zaměřením na Poslaneckou sněmovnu), situaci před a po volbách a sestavování vlád. Poslední kapitola shrnuje působení federalizace Belgie na fungování státu a jeho částí, včetně případu jako je Bruselu či povolební krize roku 2007. V závěru jsou naznačeny alternativy možného dalšího vývoje v Belgii a jejich vyhodnocení na základě shromážděných informací. Práce sleduje vnitřní a vnější vlivy působící na federalizaci, včetně srovnání s Evropskou unií a jejím vlivem.

Annotation

Diploma thesis „The Development in Federalisation of Belgium in 1999 – 2007“ deals with the further steps in federalisation of Belgium in the given time span. The thesis includes an overview of the emergence of the Belgian state and its conversion from a unitary state into a federal state. The distinction of the political parties in Belgium is an integral part of this thesis as well as an overall explanation of the political system and its subjects. The followed period involves the results of three federal elections (with stress on the Chamber of Deputies), the situation before and after these elections and the government formations. The last chapter sums up the influence of the federalisation of Belgium on the functioning of the state and its parts, including cases such as Brussels or the post-election crisis in year 2007. In the conclusion, the possible alternatives of future development in Belgium are suggested and evaluated based on the gathered information. The thesis follows internal and external actions effecting the federalization, including comparison with the European Union and its influence.

Klíčová slova

Federace, federalizace, Belgie, Brusel, konsensus, volby, Verhofstadt, Dohoda z Lambermontu, státní reforma, Evropská unie

Keywords

Federation, federalization, Belgium, Brussels, consensus, elections, Verhofstadt, Lambermont Agreement, state reform, European Union

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 14. května 2009

Lucie Kochová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala paní profesorce Rovné za vedení a cenné rady při psaní diplomové práce a za její ochotu a pochopení. Dále bych chtěla poděkovat doktoru Croesovi za jeho věcné připomínky a ochotu a za nesmírné nadšení pro mou práci. V neposlední řadě patří dík všem, kteří mi svou podporou vytvořili prostředí pro úspěšné dokončení práce.

Obsah:

Úvod.....	1
1 Předpoklady pro federativní systém v Belgii.....	9
1.1 Historický vývoj vedoucí k vzniku Belgie.....	9
1.2 Přerod unitárního státu ve federativní.....	12
2 Politický systém Belgie	18
2.1 Fungování státu	19
2.1.1 Regiony a komunity a jejich pravomoci	21
2.1.2 Pozice Bruselu	23
2.2 Politické strany.....	24
2.3 Role nacionalistických stran	26
3 Prohlubování federalizace v letech 1999 – 2007	28
3.1 Volby 1999, Verhofstadt I	29
3.2 Pátá státní reforma	33
3.3 Volby 2003, Verhofstadt II	38
3.4 Volby 2007, krize, Verhofstadt III.....	42
4 Praktické dopady federalizace a předpokládaný další vývoj	45
4.1 Vliv rozdělení státu na jeho praktické fungování	45
4.2 Varianty dalšího uspořádání.....	52
Závěr	63
Cizojazyčné resumé	69
Seznam použitých pramenů a odborné literatury	70
Seznam tabulek	76

Teze diplomové práce

Název práce:	Vývoj federalizace Belgie v letech 1999 – 2007
Cizojazyčný název:	The Development in Federalisation of Belgium in 1999 – 2007
Jméno autora:	bc. Lucie Kochová
Jméno vedoucího práce:	prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.
Jméno konzultanta:	Drs. Stijn Croes, M.A.

Charakteristika tématu:

Belgie prošla od svého vzniku v roce 1830 postupným přerodem od unitárního státu k federaci. Ke zlomovým událostem došlo v 70. letech a na počátku 90. let, ale celý proces je pozvolný a prozatím neukončený. Rozdělení společnosti vychází z rozdílů historických i kulturních. Tyto rozdíly utvářely belgický stát do jeho současné podoby, formovaly jeho státoprávní uspořádání i každodenní život. Stejně tak se toto uspořádání zpětně promítá do zmíněných společenských rozdílů, smazává je či naopak (ve většině případů) prohlubuje.

Federalizační proces se nezastavil změnou ústavy a formálním konstatováním, že Belgické království je federativní stát. Dochází k dalšímu přerozdělování pravomocí, přenášení zodpovědností a precedentním řešením každodenních sporů. Stávající situace tak má dopad nejen na vnitropolitickou situaci, ale také na zahraniční politiku země a na její postavení v integračních procesech.

Cíl a teze práce:

Ve své diplomové práci chci sledovat příčiny pokračující federalizace Belgie a vliv vnitřních a vnějších podmínek na průběh federalizace. Nedílnou částí práce je charakteristika dopadů stávající situace na fungování státu a život jeho občanů.

Cílem mé práce je ověření a zodpovězení následujících tezí a otázek:

Federalizace Belgie neustále pokračuje a prohlubuje se. Jak se (a vlivem jakých okolností) mění příčiny pro federalizaci? Jak na tyto příčiny reagují představitelé státu a jaké kroky jsou podniknuty v reakci na ně?

Změny systému ovlivňují každodenní život obyvatel a politiků. Jak se (pokud vůbec) vyvíjí postoj občanů ke státnímu uspořádání? Je pokračující federalizace ku prospěchu nebo Belgii poškozuje (vnitřně i navenek)?

V současnosti řeší státy Evropské unie, jakým směrem by se měla evropská integrace ubírat. Může být státní uspořádání Belgie vzorem pro Evropskou unii?

V závěru práce bych také chtěla nastínit další možný vývoj belgického státu.

Kapitoly:

1. Předpoklady pro federativní systém v Belgii, vývoj do roku 1999, přechod Belgie z unitárního státu k federaci, belgická ústava
2. Prohlubování federalizace v letech 1999 – 2007, rozložení sil a vývoj postojů v zemi
3. Praktické dopady federalizace a předpokládaný další vývoj

Primární literatura

Belgium. IN: Love, Juliet and Jillian O'Brien, eds, *Western Europe 2007*. London: Europa Publications Limited

Hulicius, Eduard (2006) *Belgie*. Praha

John, Peter (2001) *Local Governance in Western Europe*. London: Sage Publications

Kunc, Jiří (2000) *Stranické systémy v re/konstrukci*. Praha

Říchová, Blanka a kol.: *Komparace politických systémů II*. VŠE, Praha, 1995

Webb, Paul (2002) *Party Systems, Electoral Cleavages and Government Stability*. IN: Paul Heywood, Erik Jones and Martin Rhodes, eds, *Developments in West European Politics 2*. Hampshire and New York: Palgrave

de Witte, Bruno (2005) *Regional autonomy, cultural diversity and European integration: the experience of Spain and Belgium*. IN: Sergio Ortino, Mitja Žagar and Vojtech Mastny, eds, *The changing faces of federalism*. Manchester and New York: Manchester University Press

van Istendael, Geert (1998) *Belgický labyrint*. Praha.

Internetové zdroje

BBC on the Internet, URL: <http://www.bbc.co.uk>

Belgium Federal Portal, URL: <http://www.belgium.be>

Belgium Presidency of the European Union, URL: <http://www.eu2001.be>

Café Babel, URL: <http://www.cafebabel.com>

Communauté française de Belgique, URL: <http://www.cfwb.be/>

ECSA, European Community Studies Association, URL: <http://www.ecsanet.org/>

Flanders.be, URL: <http://www.flanders.be>

Flanders online, URL: <http://www.flandersonline.org>

Het federale Parlement van België, URL: <http://www.fed-parl.be>

International Herald Tribune, URL: <http://www.iht.com>

Parlament der Deutschsprachigen Gemeinschaft, URL: <http://www.dgparlament.be/>

Prof. J. Van Ginderachter, *The Belgian Federal Model*, URL:

<http://www.ecsanet.org/conferences/ecsaworld2/Ginderachter.htm>

The Flemish Parliament, URL: <http://www.vlaamsparlement.be>

The Parliament of the French Community of Belgium, URL: <http://www.pcf.be>

V Praze dne 9. května 2007

Yvonne Korms

Úvod

Belgie prošla od svého vzniku v roce 1830 postupným přerodem od unitárního státu k federaci. Ke zlomovým událostem došlo v 70. letech a na počátku 90. let, ale celý proces je pozvolný a prozatím neukončený. Rozdělení společnosti vychází z rozdílů historických i kulturních. Tyto rozdíly utvářely belgický stát do jeho současné podoby, formovaly jeho státoprávní uspořádání i každodenní život. Stejně tak se toto uspořádání zpětně promítá do zmíněných společenských rozdílů tím, že je často prohlubuje.

Federalizační proces se nezastavil změnou ústavy a formálním konstatováním, že Belgické království je federativní stát. Dochází k dalšímu přerozdělování pravomocí, přenášení zodpovědností a precedentním řešením každodenních sporů. Stávající situace tak má dopad nejen na vnitropolitickou situaci, ale také na zahraniční politiku země a na její postavení v integračních procesech.

Ve své diplomové práci chci sledovat příčiny pokračující federalizace Belgie a vliv vnitřních a vnějších podmínek na průběh federalizace. Nedílnou částí práce je charakteristika dopadů stávající situace na fungování státu a život jeho občanů.

Cílem mé práce je ověření a zodpovězení následujících tezí a otázek:

Federalizace Belgie neustále pokračuje a prohlubuje se. Jak se (a vlivem jakých okolností) mění příčiny pro federalizaci? Jak na tyto příčiny reagují představitelé státu a jaké kroky jsou podniknuty v reakci na ně?

Změny systému ovlivňují každodenní život obyvatel a politiků. Jak se (pokud vůbec) vyvíjí postoj občanů ke státnímu uspořádání? Je pokračující federalizace ku prospěchu nebo Belgii poškozují (vnitřně i navenek)?

V současnosti řeší státy Evropské unie, jakým směrem by se měla evropská integrace ubírat. Může být státní uspořádání Belgie vzorem pro Evropskou unii?

V závěru práce bych také chtěla nastínit další možný vývoj belgického státu. Sledováním vývoje federalizačního procesu chci dosáhnout především jasného pohledu na stav belgické federace a posouzením vnitřních a vnějších vlivů na fungování federace dosáhnout postoje k hodnocení jejího dalšího vývoje.

Pokud jsou v práci zmíněny země západní Evropy, jsou tím myšleny země, které se postupně zformovaly v Evropských společenstvích (Evropské unii), tj. 15 původních zemí před rozšířením EU v roce 2004.

Území Vlámského regionu (často také nazývané Flandry, *Flanders*) je v práci označováno jako Vlámsko, obyvatelé Vlámka jako Vlámové a jazyk vlámsština (v části o historii zaměněno za nizozemština – existují dohady a správném názvu jazyka, nicméně vlámsština je nejčastěji považována za dialekt nizozemštiny).

Teorie

Federalismus a regionalismus jsou stále častěji předmětem diskuzí. Regiony, menšiny i jiná uskupení se často dožadují větší autonomie a samosprávy, nejlépe za finanční podpory mateřského státu. Druhů požadavků a způsobů jejich projevu je mnoho, od individuálních ke skupinovým, od poklidných k násilným atd. Co je příčinou jejich rostoucího počtu?

Je to především celková demokratizace společnosti – svoboda slova a široká práva občanů jim umožňují volně vyjádřit svůj postoj, a to nejen ve střední a východní Evropě, kde došlo k pádu totalitních režimů, ale všude ve světě, včetně západní Evropy. Tlak okolí (tj. v rámci státu i ze strany ostatních států) způsobuje, že negativní společenské jevy (potlačování práv menšin, znevýhodnění některých skupin obyvatelstva atd.) nemají v demokratických zemích místo. V některých zemích se tak federativní uspořádání stalo nevyhnutelným institucionálním nástrojem pro zachování jednoty státu.¹ Tyto federace jsou tak tzv. „udržovacími“ jako protiklad k dříve více obvyklým „sjednocovacím“ federacím, jakou je např. USA².

Dalším faktorem je ekonomický vývoj několika posledních desetiletí. Trendem je decentralizace. Přibližně do 70. let 20. století se kladl důraz především na centralizaci, organizaci ekonomiky shora (populární byl tzv. Keynesiánský model ekonomiky. V zájmu konkurenceschopnosti však někteří ekonomové (monetaristé) upřednostňují právě decentralizaci a větší prostor pro tržní ekonomiku.³

¹ Kymlicka in Swenden, 2006, str. 1

² Swenden, 2006, str. 1

³ Swenden, 2006, str. 1

Zcela výjimečnou formou federalizační aktivity je již zmíněná Evropská unie. Zdá se tedy, že Evropa je pro federalizační tendence příhodným „hřištěm“, stejně tak, jako byla v 19. století prostorem vzniku národnostních států.⁴

Federalismus je kombinací samosprávy (tzv. *self-rule*) a sdílené správy (*shared-rule*). Federalizační trendy fungují dvěma směry – jednak vzhůru a směrem ven, kdy suverénní státy sdílejí část své svrchovanosti v nadnárodních organizacích (např. v rámci svých ekonomických zájmů), a dále směrem dolů a dovnitř v rámci přiznávání rozšířené samosprávy nehomogenním složkám státu (etnických skupinám či územním celkům).⁵

V rámci těchto směrů existují dva způsoby federačních uspořádání, oba postupují část svrchovanosti státu. Shromáždění pravomocí umožňuje nezávislým státům spolupracovat v určité oblasti při zachování nezávislosti mimo předané pravomoci, zatímco tzv. devoluce neboli přenesení pravomocí na nižší státní celky umožňuje těmto dosáhnout větší autonomie.⁶ Etnická a územní společenství stejně jako regiony tak získávají větší možnost rozhodovat o svém osudu. Podstatné v tomto případě je, že tyto jednotky mají skutečnou autonomii, tj. v realitě stejně jako v zákonech, a že jejich pravomoci nejsou závislé na libovůli centrálních orgánů (tzn. že jim nemohou být kdykoliv odebrány stejně jako na ně bez jejich souhlasu přeneseny). Stejně tak nelze skutečné federace vytvářet silou či nátlakem.⁷

Paradoxem federačních modelů je, že občané jsou v takovýchto uspořádáních nuceni k tzv. dvojí loajalitě⁸ - ke státu a navíc i k regionu/komunitě/provincii - která se neprojevuje jen v rozdělení politické moci, ale také v každodenním životě. Právě svrchovanost je zde největší třecí plochou – státy i jejich nižší celky by chtěly o záležitostech, které považují za své, rozhodovat samy. Totéž platí pro nadnárodní celky, nicméně loajalita občanů k nim je často omezená. Také loajalita států k vyšším uskupením se často omezuje na přenesení nezbytně nutného objemu svrchovanosti. Pro

⁴ Russell in Ortino, 2005, str. 13-14

⁵ Russell in Ortino, 2005, str. 5

⁶ Russell in Ortino, 2005, str. 5

⁷ Russell in Ortino, 2005, str. 7

⁸ Russell in Ortino, 2005, str. 9

úspěšné fungování federace je nutná přítomnost tzv. „federální nálady“⁹ – ztotožnění se a určitá možná míra spokojenosti s federativním uspořádáním.

Federalizace je také často zaměňována s dalšími podobnými procesy, jako je devoluce či regionalismus. Ty mohou sice vést ke stejnému výsledku (federaci) ale ne stejnou cestou. Regionalismus je především snaha o větší nezávislost či samostatnost dané oblasti. Devoluce zdůrazňuje předávání pravomocí (jako příklad devoluce tak Russell uvádí Itálii, Velkou Británii a Francii, které „ještě“ nejsou federacemi.). Federalizaci definuje Russell jako tendenci přenášet vládní uspořádání na federální struktury (podporovanou společenskými silami a ideologií).¹⁰

Svůj pohled na federalismus vyjádřil i jeden z tehdejších kandidátů na francouzského prezidenta Francois Bayrou při své návštěvě Prahy v roce 2006. *„Existují dvě slova v politice, která nejde přeložit. Federalismus a liberalismus. ... Filosofie federalismu znamená respekt vůči rozdílnosti. ... Ale ve Francii federalista znamená, že politika se rozdíly snaží odstraňovat. ... V Kanadě to znamená, že federalista žádné rozdíly nechce. Quebecané se definují jako antifederalisté. Být federalista pro mne znamená respekt k odlišnosti při spolupráci.“*¹¹

Důležitý je vztah federativního státu a jeho institucionálního uspořádání. Podporuje systém institucí stabilitu a udržitelnost federativního státu? Nebo naopak hrozí další rozměňování institučních pravomocí rozpadem federace? Jaké jsou silné a slabé stránky federálního systému? Tyto a další otázky ve vztahu k Belgii si kladou Swenden, Brans a De Winter ve své práci o bipolárním a odstředivém federalismu, který v Belgii existuje. Na rozdíl od většiny federací totiž Belgie nevznikla sjednocením několika oblastí či skupin do většího federativního modelu, ale naopak rozpadem původně unitárního státu na menší celky (vývojem tohoto procesu se zabývá první kapitola této práce).

V souvislosti s Belgií se často hovoří o tzv. konsociačním modelu demokracie. Podle Lijpharta znamená konsociační demokracie „vládu s dohodou elit proměnit demokracii s roztříštěnou politickou kulturou na stabilní demokracii“.¹² Tento způsob

⁹ Friedrich in Russell in Ortino, 2005, str. 12

¹⁰ Russell in Ortino, 2005, str. 6

¹¹ Britské listy, <http://www.blisty.cz/2006/5/11/art28336.html>

¹² Lijphart IN Deschouwer, 2006, str. 895

uspořádání vlády zaručující zastoupení všem skupinám obyvatelstva je vhodný především v zemích s rozdílnou sociální či kulturní strukturou (např. existuje zde více jazykových či národnostních skupin). Kris Deschouwer se zabývá vztahem mezi konsocialismem a Belgií. Je Belgie skutečně konsociační demokracií a pokud ano, bude jí i nadále?

Věčnou otázkou je cíl federalizace. Federalizace je proces, ne neměnný model. Nelze však všeobecně definovat její výsledek, různé typy federací a různé faktory vytvářejí různé výsledky. Cílem federalizace v Belgii může být snaha o uspokojení potřeb všech zájmových skupin při zachování Belgie jako státu. Má však federalizace Belgie za důsledek postupný rozpad země? Kam se ubírá další vývoj v Belgii?

Belgie je členským státem Evropské unie. Jaký (pokud nějaký) vliv má tato skutečnost na federalizaci Belgie a naopak?

Rozdělení kapitol

Pro pochopení současné situace a vývoje je podstatné podívat se nejprve na historické události, které k této skutečnosti vedly. První kapitola proto sleduje vznik Belgického království a jeho vývoj od unitárního státu ke státu federativnímu. Jaké skupiny obyvatelstva žijí v Belgii a proč? Co vedlo ke změně politického a institucionálního uspořádání země?

Jak funguje federalizovaný belgický stát? Druhá kapitola popisuje členění státu a zaměřuje se na pravomoce jeho jednotlivých složek. Nedílnou součástí politické situace v zemi jsou politické strany. Jedna z podkapitol je krátce věnována nejdůležitějším (co do získaných voličských hlasů) politickým stranám a zvláštní prostor je věnován nacionalistickým stranám, a to z důvodu jejich rostoucí popularity, vyhraněných názorů a významnému, i když nepřímému vlivu na belgickou politickou scénu.

Ve sledovaném období (1999-2007) proběhly troje federální volby. Tato práce sleduje pouze federální volby a jejich výsledek v Poslanecké sněmovně z důvodu jejího vlivu na vývoj situace v zemi (Senát je co do vlivu a rozhodování o dění v zemi značně omezen). Třetí kapitola obsahuje nejen výsledky voleb, ale také situaci, která volbám předcházela a vývoj po volbách, především sestavování nové vlády. Jednotlivé podkapitoly hodnotí také úspěchy a neúspěchy vlád. Stěžejním bodem této kapitoly je

pátá státní reforma, která tvoří hlavní pilíř institucionálních změn za vlády Guye Verhofstadta. Dohodám z Lambermontu je proto věnována zvláštní pozornost. Regiony zde posílily své pravomoci institucionálně i fiskálně.

Komplexnost poslední z kapitol je dána širokým spektrem situací, které vznikají při každodenním fungování složité federativní struktury. Případ Brusel stále není vyřešen, když např. jeho další rozrůstání (tak přirozené pro světová velkoměsta) je zbržděno tím, že ani jeden z regionů nechce postoupit byt' jen nepatrnou část svého území – vznikají pak situace jako např. ta u volebního okrsku *Brusel-Halle-Vilvoorde*. Jaké jsou klady a zápory federalizace? Na nutnost další reformy jasně poukázala krize kolem sestavování vlády po volbách v roce 2007. Jaké jsou tedy další možnosti Belgie? Kam se ubírá její federalizace a jaké kroky budou nyní následovat? Jsou zde srovnány názory řady politiků i dalších představitelů veřejného života, neoddiskutovatelný vliv mají i média a Evropská unie.

Hodnocení literatury a dalších zdrojů

Kniha Sergia Ortina vznikla jako součást projektu „Použitelnost federativního modelu na vztahy mezi státy postkomunistické Evropy“. Kniha se snaží vytvořit náhled na téma „minulost, přítomnost a budoucnost federalismu v Evropě“. Hlavní náplní knihy je sledování vývoje ve střední, jihovýchodní a severovýchodní Evropě, neopomíná však ani problematiku západní Evropy a situaci Evropské unie jako zvláštní formy federačně-konfедераčního uspořádání. Přínosem knihy je určitě její komplexnost a také různý přístup autorů k tématu. Pravděpodobně největší nevýhodou celého projektu je délka doby vzniku díla (cca 10 let), během které došlo k výrazným změnám v evropských zemích i Evropské unii samotné – některé texty ne zcela zahrnují všechny tyto změny, i když byla aktualizaci díla věnována značná pozornost. Z mnoha zajímavých otázek, které si kniha klade, bych chtěla navázat na následující: Daly subsidiarizace a programy podpory regionů EU impuls k tomu, že se nyní regiony dožadují větší samostatnosti? (tj. vliv částečné finanční nezávislosti na centrálních vládách a podpora rozhodování na nejnížší možné úrovni).

Za sporné považuji následující konstatování Petera Russella „*Je chybou nahlížet na stát jako oběť federalizačního procesu. ... Evropské společenství bylo vytvořeno státy*

*západní Evropy, které (předtím) požívaly přiměřené období národní suverenity*¹³. Účast v EU tak neznamena vážnou hrozbu pro jejich národní identitu. Naopak zkušenost z účasti v obou světových válkách dala národům i vládám těchto států nesmírnou motivaci podílet se na organizace svého kontinentu způsobem, který dokáže zvládnout výstřelky nacionalismu“¹⁴. Naopak bych předpokládala, že čtyřicet let v područí Sovětského svazu dává zemím východní Evropy nezměrnou motivaci stát se součástí integračních procesů, i když mohou subjektivně cítit dojem částečného omezení vlastní suverenity. V závěru se Ortino a kol. zabývá otázkou „funkčního federalismu“ a jeho představou ideálního federalismu pro budoucnost Evropy.

Kniha Wilfrieda Swendena si klade za cíl poskytnout systematický přehled o centralizačních a regionalizačních pohybech v západní Evropě pomocí komparativního federalismu a regionalismu. Západní Evropa je v tomto případě zastoupena čtyřmi federálními (Rakousko, Belgie, Německo a Švýcarsko) a dvěma podle Swendena skoro-federálními státy (Španělsko a Velká Británie). Swenden přiznává rozdílnost těchto států (hlavně jejich mono- a multinárodnost), nicméně poukazuje na fakt, že oba druhy federací musí čelit velmi podobným otázkám, mj. zda a jak rozdělit kompetence a přerozdělit finanční zdroje.

Při srovnání těchto dvou knih ihned zaráží hlavní rozpor – zatímco Ortino a kol. počítají Španělsko mezi federace a Velkou Británii mezi devoluční státy, Swenden označil obě země jako skoro-federační. Zatímco Swenden ze své studie Francii i Itálii vyloučil, v díle Ortina a spol. jsou tyto země zahrnuty.

Kniha Eduarda Hulicia je vítaným zdrojem v českém jazyce. Malá, nicméně na fakta bohatá knížka je především dobrým přehledem historických událostí. Informace k nedávné a současné politice a situaci v Belgii jsou již skromnější, nicméně uvádí některé zajímavé příklady z vlámsko-valonského soužití. Kniha neposkytuje hlubší analýzy problémů či návrhy řešení, ale je přesně tím, co slibuje – stručnou historii Belgie. Kniha Geerta van Istendaela je oproti tomu značně subjektivní, přesto poskytuje nepřehernou škálu cenných osobních zkušeností s fungováním federace.

¹³ (ve srovnání se státy východní Evropy)

¹⁴ Russell in Ortino, 2005, p. 10

Komparace politických systémů II paní docentky Říchové poskytuje fakta o Belgii, fungování federace a jejím politickém systému. Nevýhodou pro účely práce je datum vydání 2004, ve kterém chybí nejaktuálnější informace. Přesto je přehledným zdrojem základních informací. Podobně i kniha pana profesora Kunce umožňuje získat přehled o vývoji a přeměně situace v Belgii v souvislostech.

Dalšími zdroji byly převážně studie, z nichž nejpřínosnější byly dvě týkající se podmínek a dopadu páté státní reformy - Van der Stichele & Verdonck detailně rozebírají situaci především před Dohodami z Lambermontu, Gérard pak dává Dohody do souvislosti s ostatními vlivy. Obě práce jsou spíše ekonomického charakteru a sledují dopad na jednotlivé subjekty v Belgii z finančního hlediska, proto jsou pro neekonomy poněkud složité, ale pochopitelné.

K získání dalších informací byla využita řada domácích (tj. belgických) i zahraničních médií, jejichž seznam je uveden mezi zdroji práce. Média se lišila od vyvážených až k tendenčním, s přihlédnutím na jejich postoje k federalizaci.

Překlady veškerých informací a citací získaných z cizojazyčných zdrojů jsou dílem autorky.

1 Předpoklady pro federativní systém v Belgii

Pro detailní popis příčin federálního charakteru Belgie bychom mohli začít u osidlování Evropy, nicméně pro účely této práce a především pro její zaměření na dobu nejaktuálnější bude účelnější zmínit pouze základní vývojové etapy vedoucí ke vzniku Belgie v roce 1830 a dále až přes federalizaci země až do současnosti.

V 19. století byly nově vznikající státy často národnostního typu. Známy sociolog Ernest Gellner definuje národ následovně. Když dvě osoby patří ke stejnému národu, pokud sdílejí stejnou kulturu (tj. v jeho pojetí stejný systém nápadů/názorů a znaků a podobností a způsobů chování a komunikace), ale pouze v případě, že se navzájem uznávají jako příslušníci stejného národa.¹⁵

Jak je však známo, jedna belgická kultura (až na výjimečné znaky) neexistuje, neexistuje belgičtina jako společný jazyk a další znaky obyvatel Belgie jsou také odlišné. Neexistuje tedy ani „belgický národ“ – Belgii tvoří dva hlavní národy – Vlámové a Valoni, kteří by se za jeden národ zcela jistě neoznačili, a další národnostní menšiny (v Belgii žije přibližně 57 % Vlámů, 33 % Valonů, Brusel obývá 10 % obyvatel z nich asi 85 % procent se hlásí k francouzskému jazyku, velkou část z nich však tvoří cizinci¹⁶). Známy socialista a kritik Jules Destrée řekl v roce 1912 tehdejšímu králi Albertu I. „*Il n'y a pas de Belges*“¹⁷ – *Belgičané neexistují*. Otázkou tedy je, jaké byly důvody pro vznik samostatného státu a jaké okolnosti jej doprovázely.

Toto národnostní rozdělení je již samo o sobě dostatečným základem pro vývoj budoucích událostí, i když vnitřních a vnějších faktorů působících na státoprávní uspořádání Belgie bylo a je samozřejmě více. Tato kapitola proto dále sleduje přerod původně unitární Belgie ve federativní stát.

1.1 Historický vývoj vedoucí k vzniku Belgie

Prvním významným krokem k rozličnému charakteru Belgie byl výsledek tzv. osmdesátileté války (1568–1648). Zatímco severní provincie (tzv. „severní Nizozemí“)

¹⁵ Gellner, 1983, str. 7

¹⁶ Businessinfo.cz, <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/belgie-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000809/>

¹⁷ Medium4you.be, <http://www.medium4you.be/Sire-il-n-y-a-pas-de-Belges.html>

získaly nezávislost, jižní provincie (území dnešní Belgie) zůstaly pod nadvládou španělské a poté rakouské větve Habsburků. Rozpor mezi oběma územími byl také náboženského charakteru – zatímco severní provincie byly spíše protestantské, ty jižní byly především katolické.¹⁸ Již od španělské nadvlády přitom platilo, že jazykem elit byla francouzština (jako jazyk učenců i kultury), nizozemština přežívala mezi prostým obyvatelstvem.

Dalším pokusem o osamostatnění byla tzv. Brabantská revoluce v roce 1789, nicméně bez podpory ze zahraničí neměla samostatnost jižních provincií dlouhého trvání. Z tohoto období se datuje i vznik pozdější belgické vlajky, tři svislé pruhy připomínající právě heraldické barvy Brabantu – žlutou, červenou a černou, jež se v průběhu revoluce rychle rozšířila a zpopularizovala.¹⁹

Svůj vliv na charakter budoucí Belgie mělo také období napoleonských válek, kdy bylo toto území většinou součástí Francie, která šířila myšlenky osvícenství a revoluce, stejně jako francouzštinu, mečem a ohněm²⁰. Důsledky byly pro nizozemštinu katastrofální – vládnoucí třída byla zcela pofrancouzštěna, střední třídy se je snažily napodobit.

Po definitivní porážce Napoleona doufala šlechta v pokračování provincií pod nadvládou rakouských Habsburků. Plán spojenců však byl jiný – jasně ho formuloval lord Castlereagh: „Abyste byli svobodní, musíte být silní. Abyste byli silní, musíte být součástí většího systému. Tím systémem bude unie s Holandskem.“²¹ Došlo tak na přání Británie, aby vznikla hráz mezi Francií a Pruskem, ale aby se zároveň ona sama necítila ohrožena. Tuto unii posvětil i rakouský císař a ruský car a byla formálně potvrzena na Vídeňském kongresu.

Zásluhy o částečnou záchranu nizozemštiny právě v tomto období v belgických provinciích patří Vilému I. Od roku 1814 se oficiálně uznávala nizozemština i francouzština. Od roku 1819 byla dokonce nizozemština jediným úředním jazykem v několika provinciích (od roku 1822 včetně Bruselu)²², francouzsky mluvící

¹⁸ Swenden, 2006, str. 39

¹⁹ Hulicius, 2006, str. 103

²⁰ Istendael, 1998, str. 24

²¹ Hulicius, 2006, str. 115

²² Istendael, 1998, str. 25

dynastie nebyl přijatelný pro Velkou Británii. Nejpříjemnější osobou pro všechny se nakonec stal Leopold Sachsen-Coburg-Gotha²⁷. Byl spřízněn s několika evropskými královskými rody. Po dlouhém vyjednávání uznal nizozemský král Vilém nezávislost Belgie až v roce 1839²⁸.

Z Belgie se mezitím stala země, která mohla sloužit za příklad liberálům celé Evropy. Vláda byla odpovědná parlamentu volenému buržoazií, zatímco král na tomto systému smírně spolupracoval²⁹. Vznik podnikové sféry nabral rozměrů průmyslové revoluce, takže Belgie brzy patřila vedle Británie k nejmodernějším zemím Evropy. Sociální zákonodárství však neexistovalo a jazyková otázka byla pojata liberálně jen zdánlivě – svobodně se používala francouzština, nizozemština byla pouze trpěna.

1.2 Přerod unitárního státu ve federativní

Unionismus, vytvořený za účelem svržení nizozemské nadvlády, ztrácel postupem času na přitažlivosti. Liberálové i katolíci začali poukazovat na potřebu vyhraněných parlamentních stran. V roce 1841 byl vytvořen první kabinet složený pouze z liberálů.³⁰

V určitém smyslu byla belgická revoluce valonskou revolucí francouzsky mluvící vyšší a střední třídy a nadvláda Nizozemců byla nahrazena nadvládou Valonů. Úředním jazykem byla určena francouzština, zatímco vlámsština byla zakázána na školách. Během průmyslové revoluce byl těžký průmysl koncentrován do Valonského regionu. Brusel, původně malé a převážně vlámské město, se rychle změnil v poměrně větší francouzsky mluvící administrativní uzel.

Situace se částečně zlepšila až po roce 1873 díky Coremansovu zákonu o používání různých jazyků v trestních záležitostech, ani ten však často až do 30. let 20. století nebyl respektován³¹. Zajímavé v tomto kontextu tudíž je, že jakékoliv vlámské hnutí té doby (často složené z několika liberálů a kněží, romantických spisovatelů a malých intelektuálů) požadovalo pouze o dvojjazyčnost Flander³², území, které bylo typicky vlámské; nikoliv na celém území Belgie či dokonce prosazení vlámstiny jako

²⁷ Horst, 2005, str. 291

²⁸ Hulicius, 2006, str. 126

²⁹ Horst, 2005, 292

³⁰ Hulicius, 2006, str. 130

³¹ Istendael, 1998, str. 28-29

jediného jazyka v některých provinciích. Ve školství mohli od roku 1874 učitelé nizozemštiny mluvit tímto jazykem, když jej učili!³³

K zrovnoprávnění nizozemštiny přispělo několik příčin. Jednou z nich byl vznik vlámsky mluvící střední třídy, která na rozdíl od nižší vrstvy na diskriminativní vládní politiku narážela častěji, např. při jednání na úradech či získávání lepšího pracovního místa (nutnost naučit se francouzsky) či vůbec vzdělávání.

Významným prvkem belgické společnosti se od tohoto období stalo tzv. „pilířování“ (v nizozemštině *verzuiling*) – to označuje ideologické rozdělení společnosti do skupin/pilířů, které organizují celý život člověka.³⁴ Pokud se například někdo narodil do katolické rodiny, pak chodil do katolické školy, četl katolické noviny, byl v katolických odborech, jeho zaměstnavatel, lékař a právník byli pravděpodobně také katolíci, stejně jako manžel/ka a děti. Tento způsob života je také charakterizován jako soužití skupin obyvatelstva vedle sebe, spíše než spolu. „Mezipilířové“ sňatky či dokonce i přátelství, byla vzácná, stejně jako nezařazení osoby do některého z pilířů.³⁵

Neochota administrativy a ostatních frankofonních Belgičanů uzнат nizozemštinu jako úřední jazyk v celé Belgii tak způsobena především osobními zájmy – všichni zaměstnanci administrativy a v dalších oblastech by museli ovládat oba jazyky. Vlámofonní obyvatelstvo bylo zvyklé učit se francouzsky, pokud chtěli dosáhnout lepších pozic, nicméně pro velkou část frankofonních obyvatel by nizozemština mohla být nepřekonatelnou překážkou. Žádané pozice by se tak z rukou frankofonních obyvatel přesunuly k jejich vlámským protějškům. Snadněji se nizozemština prosazovala ve Flandrech. Díky zvýšení úrovně školství došlo k sjednocení dialektů. Rozvíjející se demokratizace státu přispěla k většímu vlámskému zastoupení v politice.

Oficiálně k zrovnoprávnění nizozemštiny došlo Zákonem o rovnoprávnosti jazyků v roce 1898³⁶. Realita se však od zákona lišila ještě mnoho desetiletí. Například v první světové válce byla větší část obyčejných belgických vojáků vlámsky mluvících, zatímco důstojníci byli především frankofonní. Důsledkem toho se hovoří o velkém množství obětí „z jazykových důvodů“. Zároveň však tito vojáci trávili většinu doby

³² Bocken & De Bondt, 2001, str. 15

³³ Istendael, 1998, str. 29

³⁴ Kunc, 2000, str. 41

³⁵ Kunc, 2000, str. 47

³⁶ Istendael, 1998, str. 29-30

společně v zákopech a měli možnost o rozdílech přemýšlet. Z této doby se také datuje vznik vlámského hnutí (viz níže vznik VNV).

Od roku 1919 požadovali vlámscí poslanci vlámizaci státu podle skutečného rozdělení obyvatelstva. Roku 1930 schválil parlament navzdory velkému odporu ze strany francouzsky mluvících politiků velké jazykové zákony. V Belgii tak byla přesně sto let po jejím vzniku ustavena v Gentu první univerzita, kde se mluvilo jen nizozemsky. Soudy, administrativa a školství byly na vlámských územích ze zásady jednojazyčné. Dokonce i armáda byla podrobena novým zákonům. Nicméně stále nespokojení extrémisté vytvořili *Vlaams Nationaal Verbond* (VNV – Vlámský národní svaz) v čele se Stafem De Clerqem. Největší obavy z toho měli samozřejmě Valoni, kteří již v té době začali prosazovat myšlenku federalizace státu, aby bylo postavení francouzštiny udrženo alespoň ve Valonsku a Bruselu (nezapomínejme, že vlámská populace je v Belgii větší než valonská).

Třicátá léta byla nejen ve znamení mezinárodní ekonomické krize, ale také radikalizace belgické politické scény. Vedle VNV vzniklo také nové valonské „fašisticko-ultrakatolické“ uskupení pod názvem Rexisté pod vedením studenta Léona Degrella. Na síle také získávali komunisté (strana byla založena v roce 1921). Nicméně si hlavní strany (katolíci, socialisté a liberálové) podrželi ve volbách v roce 1932 ještě asi 70 procent hlasů a tím „udržovali extrémistické strany na uzdě“.³⁷

Mezitím se však nezadržitelně blížila druhá světová válka a s ní došlo k částečnému odložení vlámsko-valonské otázky. Součástí problematiky kolaborace byla po této válce ještě tzv. královská otázka – král Leopold III. odmítl během války odejít do exilu, nicméně na jeho snahu pomoci belgickému lidu vyjednáváním s Němci někteří pohlíželi jako na kolaboraci a dožadovali se jeho abdikace. Katolíci podporovali návrat krále, socialisté a liberálové byli proti. O řešení této situace mělo v roce 1950 rozhodnout referendum, které dopadlo ve prospěch krále. Zajímavé je však toto hlasování poměrem hlasů u Vlámů a Valonů. Zatímco celkový výsledek hovořil o podpoře ze strany téměř 58 % Belgičanů, král získal většinovou podporu pouze ve Vlámku, Valoni a Bruselané hlasovali proti návratu krále.³⁸ Ačkoliv se král (pobývající do té doby ve Švýcarsku) do Belgie vrátil, rozhodl se po negativních projevech

³⁷ Hulicius, 2006, str. 151

³⁸ Deschouwer, 2006, str. 898

veřejnosti přeci jen abdikovat. Rozhodnutí faktické většiny v tomto případě nebylo vyslyšeno. Podobná situace se opakovala později při řešení školské otázky (viz níže).

Po válce se projevila neschopnost politických stran spolupracovat, resp. ustavit funkční vládu. Katolická strana se transformovala v křesťansko-socialistickou stranu – vlámskou i valonskou.

Z ekonomického hlediska existoval a dodnes přetrvává značný rozdíl mezi severní a jižní částí Belgie. Jižní, průmyslová část, která dlouhá desetiletí byla hnací silou belgické ekonomiky a chloubou Belgie, postupně ztrácela na významu a naopak původně čistě agrární zemědělská severní část úspěšně zachytila rostoucí trend třetího sektoru a stala se prostorem hospodářského růstu. Mnoho mezinárodních firem se usadilo v okolí přístavu Antverpy.

Krizí pilarizované společnosti se stal tzv. *Schoolstrijd* („bitva o školy“), kdy se socialisté a liberálové snažili o vznik a státní financování státních (tj. nekonfesních) škol a katolíci hájili zachování monopolu konfesního školství a jeho nároku na plnou podporu státu.³⁹ Tato událost byla významným dělítkem poválečné společnosti. Původní rozhodnutí většinové koalice socialistů a liberálů narazilo na odpor katolické strany a jejích příznivců (provázený demonstracemi) a vláda musela s katolíky jednat o kompromisu.⁴⁰ V této komplikované otázce bylo dosaženo pokroku v roce 1958, kdy byl uzavřen tzv. školský pakt (*Schoolpact*), byl to však opět příklad náročné cesty za kompromisem.

Nejen katolická, ale postupně všechny politické strany se „rozdvajily“ do frakcí vlámských a valonských. Rozpory mezi oběma skupinami se navíc vyostřovaly a někteří z Valonů vedle nezávislosti dokonce požadovali i připojení k Francii⁴¹. Mezitím se zvyšoval podíl frankofonního obyvatelstva v Bruselu, což naopak vyburcovalo k jednání Vlámů. Jak nově vzniklá vlámská *Volksunie* (vznikla z VNV a sjednotila konzervativní i progresivní nacionalisty, resp. regionalisty), tak i valonští socialisté se přikláněli k federalizaci státu.

Pro federalismus je důležité jasné vyznačení území jednotlivých částí státu. Do té doby bylo možné změnit jazykové hranice podle lidového hlasování.⁴² Za vlády

³⁹ Istendael, 1998, str. 176-177

⁴⁰ Deschouwer, 2006, str. 898

⁴¹ Hulicius, 2006, str. 159

⁴² Bocken & De Bondt, 2001, str. 16

premiéra Lefevra bylo roku 1961 rozhodnuto o vyznačení pevných hranic mezi jazykovými skupinami takto:⁴³ čtyři provincie, a to Henegavsko, Namursko, Lucembursko a Lutyšsko (včetně 25 německojazyčných obcí) měly být frankofonní, další čtyři, Východní a Západní Flandry, Antverpy a Limbursko, vlámofooní. Brabant měl být rozdělen na severní a jižní část (později pojmenované Vlámský a Valonský Brabant) a Brusel měl zůstat dvojjazyčný. Zákon také řešil výjimky v jednotlivých regionech. Ani při volbách v roce 1961 však strany pro změnu ústavy nedosáhly potřebné většiny.

Některým skupinám obyvatelstva docházela trpělivost. V roce 1966 vypukly nepokoje v Lovani. Vlámští studenti katolické univerzity nekompromisně trvali na odchodu frankofonních studentů i vyučujících (Lovaň se nachází ve vlámské části země). Stávka studentů vedla k velkým protestům v celém Vlámsku. První (poněkud nelogický) návrh vlády – ponechat frankofonní výuku v Lovani a založit další ve Valonsku – vehnal do stávky i vlámofooní profesory. Nakonec ve Valonsku skutečně vznikla nová univerzita (Nová Lovaň) a frankofonní studenti a pedagogové se přesunuli tam.⁴⁴

Řešením stále se stupňujících konfliktů byla změna ústavy v roce 1970 (vstoupila v platnost v roce 1974, článek o Valonském a Vlámském regionu až v roce 1980⁴⁵) – Belgie tak přestala být unitárním státem – byla rozdělena na tři regiony (jazykově – na francouzský a nizozemský plus dvojjazyčný Brusel) a tři kulturní komunity (francouzskou, vlámskou a německo-jazyčnou).⁴⁶ Na komunity přešlo řešení záležitostí kultury, regiony však neměly faktickou moc a otázka Bruselu nebyla stále zcela jasná.

Nedořešená situace a neustálý neklid vedly k pádu mnoha vlád. Rozdíly mezi dvěma hlavními komunitami se zvětšovaly. Nezávislost Vlámka (včetně zrušení monarchie a zamezení přílivu imigrantů) prosazoval roku 1978 Vlámský blok, na valonské straně nově vzniklé Valonské shromáždění usilovalo o federalizaci.

Postupně probíhaly další změny. Roku 1980 došlo k předání dalších pravomocí Vlámské a Frankofonní komunitě a byl založen zvláštní arbitrážní soud pro řešení sporů

⁴³ Hulicius, 2006, str. 159

⁴⁴ Hulicius, 2006, str. 160

⁴⁵ Říchová, 2004, str. 12

mezi různými úrovněmi vlády. Ve Vlámku se sloučil region s komunitou. Sloučení Frankofonní komunity s Valonským regionem nebylo možné především kvůli pozici Bruselu – jeho obyvatelé jsou převážně frankofonní, ale necítí se být Valony. Součástí Valonského regionu je navíc Německojazyčná komunita.

Ekonomické problémy počátku 80. let další vývoj zbrzdily. Neřešené problémy však vedly k vládní krizi. Další revize ústavy byla nevyhnutelná. V roce 1988 vznikl nový region „Brusel – hlavní město“ (složený z 19 obcí) s vlastním shromážděním a exekutivou⁴⁷. Regiony a komunity získaly více pravomocí.

Na počátku 90. let došlo k několika politicky motivovaným vraždám a řadě afér. V roce 1991 byly ve volbách zaznamenány výrazné změny – tři tradiční strany hlasy výrazně ztratily, naopak Vlámský blok, valonské Front National a zelené strany Ecolo a Agalev výrazně získaly na podpoře voličů. Nicméně všechny hlavní strany se dohodly na nejednání s Vlámským blokem (tzv. *cordon sanitaire* – sanitární kordón⁴⁸). Shodly se však také na změně státní struktury (tzv. svatomichalská dohoda⁴⁹) a v roce 1993 došlo k další změně ústavy.

Belgie se tak stala federálním státem. Na Vlámko, Valonsko a Brusel přešlo rozhodování v řadě oblastí – např. zemědělství, životním prostředí, dopravě, hospodářství atd. Tři komunity (vlámská, frankofonní a německá) mají odpovědnost za kulturu, vzdělávání a jazykové otázky. Federální vláda je zodpovědná za obranu, rozpočet, sociální systém, zahraniční politiku, zdravotní péči a další, především však stále téměř výlučně kontrolovala výběr daní. Komunity a regiony mají vlastní parlamenty (rady) a vlády. Většina důležitých rozhodnutí musí být schválena ve federálním parlamentu i shromáždění komunit. Podrobnější informace o fungování belgického státu přináší druhá kapitola.

⁴⁶ Hulicius, 2006, str. 160

⁴⁷ Hulicius, 2006, str. 161

⁴⁸ Hulicius, 2006, str. 162

⁴⁹ Hulicius, 2006, str. 162

2 Politický systém Belgie

Základním zákonem Belgie, stejně jako v ostatních demokratických státech, je ústava. Ta belgická byla schválena v roce 1831, několik měsíců po vyhlášení nezávislosti Belgie. I když se ve své době i později stala vzorem pro mnoho dalších ústav v zahraničí, neobsahuje nijak originální myšlenky – z velké části je složena z ústav Spojeného Nizozemí a francouzských ústav, z malé části také z anglické ústavní praxe.⁵⁰ Na svou dobu však zavedla několik převratných myšlenek – princip ministerské zodpovědnosti, omezenou moc panovníka (kterého si Belgičané sami vybrali) a rozsáhlé pravomoci parlamentu.⁵¹ Na druhou stranu se nový stát neuchýlil k vytvoření republiky, což by na svou dobu byla myšlenka spíše revoluční, navíc s fungováním republiky měly evropské země málo dobrých zkušeností.⁵²

Ústava je také považována za velmi praktickou, protože obsahuje způsob organizace a řízení orgánů veřejné správy. Některé části zůstaly od jejího vzniku nezměněny, jiné několikrát prošly úpravou.

Proces změny ústavy je zdlouhavý a vůbec velmi náročný, zahrnuje tři kroky. Aktuální legislativa vyhlásí úmysl změnit ústavu. Poté jsou obě komory parlamentu rozpuštěny a znovu zvoleny. Schvalování změn musí být poté přítomny nejméně dvě třetiny příslušníků obou komor a pro návrh se musí vyslovit nejméně dvě třetiny z těchto zástupců. Změnu poté musí potvrdit panovník.⁵³ Takovýto průběh je riskantní především z toho důvodu, že zástupci stran, které v původní legislativě prosadili záměr ústavu změnit, nemusí po volbách v novém parlamentu získat potřebnou většinu.

Do roku 1970 prošla belgická ústava jen malými změnami (především ve volebním právu). Tento rok však naopak přinesl radikální změny, které přeměnily unitární stát na federaci (k dalším úpravám došlo v letech 1980, 1988 a 1989). Byly zavedeny regiony a komunity s jejich vlastní zákonodárnou a výkonnou mocí. V roce

⁵⁰ Bocken & De Bondt, 2001, str. 10

⁵¹ Bocken & De Bondt, 2001, str. 50-51

⁵² Říchová, 2004, str. 5-6

⁵³ Kunc, 2000, str. 44

1993 byla do ústavy (článek 1) přidána věta, že „Belgie je federálním státem, který se skládá z komunit a regionů“⁵⁴. V roce 1994 byla ústava přepracována a přečíslována.

Volební systém v Belgii je proporční, účast ve volbách je povinná (důsledkem je však také větší množství neplatných hlasů). Od roku 1995 je zakázáno kandidovat na federální a zároveň na regionální či komunální úrovni,⁵⁵ resp. kandidatura je možná, ale vykonávat může pozici poslanec/zastupitel jen jednu.

2.1 Fungování státu

Výkonnou moc tvoří v Belgii panovník a vláda s premiérem. Role vlády je navíc posílena skutečností, že v době, kdy není u moci panovník, zastává jeho pravomoci právě ona. Na rozdíl od ústavou přesně daných pravomocí panovníka je role premiéra daná historickým vývojem a konsensem.⁵⁶

Složitost federální struktury Belgie se jasně projevuje při sestavování vlády – počet vlámsky a francouzsky mluvících ministrů musí být stejný, výjimkou je osoba premiéra. Stejně jako ve většině demokratických režimů je činnost vlády závislá na důvěře parlamentu. V případě ztráty důvěry parlamentu podává premiér za vládu demisi do rukou panovníka, který ji může a nemusí přijmou. Jestliže parlament vyslovil vládě nedůvěru a nenavrhnul nového premiéra do tří dnů, panovník má právo jej rozpustit (a to jak dolní komoru, tak i senát) a vyhlásit nové volby.⁵⁷

Převážně koaliční charakter belgických vlád je důvodem častého rozpadu vlád (svou roli hrají různé názory a často také priority koaličních partnerů). Z přehledu vlád vzniklých po roce 1945 můžeme usuzovat, že pravděpodobnost, že vláda své čtyřleté funkční období nedokončí, je větší, než že se jí to zdaří. Oblíbeným příkladem je Wilfried Martens, který byl premiérem devíti belgických vlád v rozmezí třinácti let (1979 – 1992).⁵⁸ Od 70. let 20. století je navíc zvykem, že koaliční vlády tvoří nejen dvě

⁵⁴ Bocken & De Bondt, 2001, str. 57

⁵⁵ Říchová, 2004, str. 32

⁵⁶ Říchová, 2004, str. 14-15

⁵⁷ Portal Belgian Government,

http://www.belgium.be/en/about_belgium/government/federal_authorities/king/political_role/

⁵⁸ Říchová, 2004, str. 12-13

až tři politické strany podle jejich výsledků ve volbách, ale také jejich sesterské jazykové frakce, což zvyšuje riziko konfliktů ve vládě.⁵⁹

Zákonodárnou moc vykonávají v Belgii dvě komory parlamentu (předkládat zákony může navíc vláda i panovník). K poklesu v počtu poslanců a senátorů došlo v roce 1993 (resp. 1995) s přechodem na federativní režim – z 212 poslanců a 181 senátorů na 150, resp. 71 osob. Fungování parlamentu je podobné s ostatními evropskými státy, odlišností je způsob projednávání zákonů, které se týkají některé z jazykových komunit. Daný zákon musí schválit v poslanecké sněmovně většina poslanců ve Vlámské i Frankofonní komunitě zvlášť. Pokud se některá komunita cítí být ohrožena některým z projednávaných zákonů, může použít právo veta.⁶⁰

Také senát odráží složitou federativní strukturu. Senátoři jsou rozděleni do tří skupin podle příslušnosti k jazykové komunitě, jejich počet se odvíjí od počtu obyvatel v těchto komunitách. Nejvíce senátorů je voleno přímo, další jsou voleni nepřímo Radami regionů a menší část je jmenována Radami komunit.⁶¹ Členy senátu jsou také potomci panovníka.

Jak již bylo uvedeno, Belgie je rozdělena na tři komunity a tři regiony. Pravomocemi a dalšími specifiky těchto oblastí se zabývají další dvě podkapitoly. Dalšími důležitými faktory ve fungování belgického království je postavení Bruselu a role politických stran včetně nacionalistických.

Pro úplnost zbývá dodat pravomoci, které zůstaly federální vládě⁶²:

- finance a částečně zahraniční záležitosti,
- spravedlnost, veřejná bezpečnost (federální policie) a obrana státu,
- sociální péče a částečně zdravotnická péče.

⁵⁹ Říchová, 2004, str. 19

⁶⁰ Říchová, 2004, str. 22

⁶¹ Říchová, 2004, str. 23-25

⁶² Portal Belgian Government,

http://www.belgium.be/en/about_belgium/government/federal_authorities/competence_federal_government/

2.1.1 Regiony a komunity a jejich pravomoci

Bruselský region, stejně jako Vlámský a Valonský, mají přesně stanovené pravomoci.⁶³ Ty se vážou především k územní povaze regionu a patří mezi ně: územní plánování (včetně plánování urbanizace, renovace, využívání půdy, ochrana památek atd.), životní prostředí a vodohospodářství, ochrana přírody, bydlení, veřejné stavby, ekonomika (hospodářská expanze, vnější obchod atd.), energetická politika, pomocné orgány (provincie, obce, meziobecní organizace), zaměstnanecká politika, doprava, vnější vztahy, vědecký výzkum.⁶⁴ V Bruselském regionu zde navíc ještě patří ty pravomoci, které mu původně patřily jako „aglomeraci“: požární služba, záchranná služba, odvoz a zpracování odpadu a taxi.

Regiony – Vlámský na severu, Valonský na jihu a Bruselský. Zdroj: Belgische Senaat

Komunity – Vlámská na severu, frankofonní na jihu a německá na východě. Brusel nemá vlastní komunitu. Zdroj: Belgische Senaat,

Každý region má svůj rozpočet, který je předkládán regionální vládou a schvalován regionálním parlamentem (Radou regionu) jako zvláštní zákon obsahující předpokládané příjmy a výdaje na určité období (jeden rok) a který musí být výkonnou mocí a administrativou dodržován. Zákony (jejich označení se v jednotlivých regionech liší) schválené Radami mají stejnou váhu jako federální zákony.

Komunity jsou rozděleny podle jazykových oblastí na vlámskou, frankofonní a německojazyčnou. Pravomoci komunit především zahrnují kulturu (včetně rozvoje

⁶³ Obyvatelé německy mluvící oblasti by rádi získali státu vlastního regionu, zatím jsou však jejich snahy neúspěšné.

⁶⁴ Říchová, 2004, str. 27

jazyka), vzdělávání a zdravotnictví, dále pak asistenční služby, ochranu osobnosti (včetně práv dětí a mládeže) a také kompetence v oblasti migrace.⁶⁵

Zároveň platí, že komunity nemohou vzájemně zasahovat do kompetencí ostatních komunit, což bývá předmětem sporu především v dvojjazyčném Bruselu a dále se může týkat také existence Německekojazyčné komunity v blízkosti Frankofonní komunity (a to v prostoru valonského, tedy především Frankofonního regionu).

Jak již bylo uvedeno, došlo ke splynutí Rady a vlády Vlámského regionu s Radou a vládou Vlámské komunity. Členy Rady jsou tak zvolení poslanci z Vlámského regionu a několik poslanců Rady bruselského regionu. Aby bylo zaručeno vzájemné nenarušování kompetencí, mohou v případě hlasování o otázkách Komunity hlasovat všichni poslanci, zatímco při hlasování o otázkách Vlámského regionu bruselští poslanci nehlasují.⁶⁶

V Belgii ještě existují další jednotky místní správy a to provincie a obce. Role provincií ne byla ani při jejich vzniku příliš významná, po zavedení regionů a komunit však ještě poklesla. Původně bylo provincií devět (po rozdělení Brabantu na vlámský a valonský vzrostl jejich počet na deset) a dále se dělí na 43 okresů. Původní záměr ze 70. let 20. století na zrušení provincií se neuskutečnil.⁶⁷ Provincie jsou zcela podřízeny Radám regionů, např. jmenování guvernéra (který je v čele provincie) však podléhá doporučení federální vlády (a obce mají omezené právo veta).⁶⁸

Nejmenší správní jednotkou jsou obce, které se zdají být pro každodenní záležitosti obyvatel nejdůležitější. Funkce obce nijak zvlášť nevybočuje, její možnosti a pravomoci starosti jsou omezené. Starosty sice oficiálně jmenuje král, ale většinou jsou to lídři kandidátek strany, která zvítězí v obecních volbách.⁶⁹

⁶⁵ Říchová, 2004, str. 28

⁶⁶ Portal Bergian Government,

http://www.belgium.be/en/about_belgium/government/communities/flemish_community/

⁶⁷ Říchová, 2004, str. 29-30

⁶⁸ Říchová, 2004, str. 30

⁶⁹ John, 2001, str. 138

2.1.2 Pozice Bruselu

Brusel (francouzsky Bruxelles, nizozemsky Brussel a německy Brüssel) je hlavním městem belgického království. Za své hlavní město jej považují jak Vlámové, tak i Francouzská komunita. Protože je sídlem několik institucí Evropské unie, je často nazýván „hlavním městem Evropy“. Oficiálně je bilingvní.

Jako Brusel bývá označována jak obec stejného jména, tak i tzv. region „Brusel – hlavní město“, který se skládá z 19 obcí včetně Bruselu. V této práci je pod pojmem Brusel myšlen Bruselský region. Slovem Brusel se také zástupně označují instituce EU („Brusel rozhodl, Brusel nařídil“).

Do vzniku federace byla otázka Bruselu nedostatečně řešena, označovala se jako „bruselský problém“. Šlo především o fakt, že z pohledu Vlámů byl Brusel městem vlámského původu a měl by tedy zůstat součástí Vlámského regionu. Během desetiletí se však došlo k tomu, že se v Bruselu mluví více francouzsky a Vlámové se obávali, že by se Brusel mohl stát druhým Frankofonním regionem. Pro francouzsky mluvící obyvatelstvo byl Brusel jasně frankofonním městem, ve kterém dějinným vývojem získali převahu, a neviděli důvod pro vytváření zvláštního regionu, což by mohlo zpochybnit jejich převahu.⁷⁰

Roku 1970 byl do belgické ústavy vložen článek 107, který stanovil, že „Belgie se skládá ze tří regionů: Vlámského regionu, Valonského regionu a Bruselského regionu“. Vytvoření Bruselského regionu však bylo podmíněno vydáním speciálního zákona, k čemuž došlo až 12. ledna 1989⁷¹. 18. ledna téhož roku Bruselané poprvé volili své regionální představitele.

V Bruselském regionu žijí jak francouzsky, tak vlámsky mluvící obyvatelé a jak Vlámská komunita, tak i Frankofonní komunita zde proto uplatňují své pravomoci. Aby mohly provádět své komunitní politiky, byly pro Bruselský region vytvořeny tři zvláštní instituce:

- Výbor frankofonní komunity (COCOF),

⁷⁰ Centrum voor informatica voor het Brusselse Gewest, http://www.bruxelles.irisnet.be/en/region/region_de_bruxelles-capitale/creation.shtml

⁷¹ Centrum voor informatica voor het Brusselse Gewest, http://www.bruxelles.irisnet.be/en/region/region_de_bruxelles-capitale/creation.shtml

- Výbor vlámské komunity (VGC) a
- Sdílený výbor komunit (COCOM).⁷²

Obce jsem zodpovědné za poskytování široké škály místních služeb. Do jejich působnosti spadají veškeré záležitosti „obecného blaha“, které z ní nejsou konkrétně vyřazeny. Zabývají se hlavně o oblasti: vedení matrik (záznamy narození, úmrtí a svateb), vzdělávání a péče o děti (obecní školy, jesle, veřejné knihovny), bydlení a veřejné stavby, veřejný pořádek.

2.2 Politické strany

Belgická politická scéna je pověstná svou rozmanitostí – strany se rozdělují podle klasického spektra levice-pravice (především v ekonomických otázkách), ale také z hlediska eticko-náboženského (tj. podle pozice v otázkách společenského významu, např. potraty či svazky osob stejného pohlaví) a stejně jako vše v Belgii také podle jazykového klíče.

Některé strany vznikly štěpení z původního systému dvou, resp. tří stran – katolíků, liberálů a později socialistů; jiné strany postavily svůj vznik na určitém tématu. Strany navíc prošly dalšími slučováním a rozdělováním, příp. změnami názvu, jejichž podrobný popis není předmětem této práce. Tato podkapitola se zabývá jen těmi nejdůležitějšími stranami, které mají vliv na současné dění v zemi, s výjimkou nacionálních stran, které jsou obsaženy v podkapitole další.

Ke štěpení stran došlo v 60. letech 20. století, kdy velkého úspěchu dosahovaly nacionální strany. Jejich obliba a důležitost otázek, které prosazovali, dostaly pod tlak tradiční politické strany, které se pak mezi lety 1968 a 1978 rozdělily na jazykové frakce. Tímto došlo i k regionalizaci stranického systému a později také ke zvětšování rozdílu mezi jednotlivými frakcemi (strany nyní mohly vystupovat otevřeně a radikálněji proti opačné jazykové skupině, čímž mohly odlákat voliče nacionálním stranám).⁷³

⁷² Centrum voor informatica voor het Brusselse Gewest, http://www.brussels.irisnet.be/en/region/region_de_bruelles-capitale/institutions_communautaires.shtml#

⁷³ Swenden a Jans, 2006, str. 880

Historicky největší roli hrála Katolická strana. Jejími současnými nástupci jsou valonská *Centre Démocrate Humaniste* – **CDH** (dříve *Parti Social-Chrétien* - **PSC**) a vlámská *Christen-Democratisch & Vlaams* - **CD&V** (dříve *Christelijke Volkspartij* - **CVP**). Tradičně silná pozice křesťanských stran (především mezi vlámským obyvatelstvem) na sklonku 20. století výrazně oslabila a i přes změnu programů strany nadále ztrácejí podporu.

Naopak podpora liberálních stran je značně kolísavá. Původní Liberální strana zastupovala spíše menší skupinu obyvatel a tvořila opozici Katolické straně. V 60. letech 20. století podporovala zachování unitárního státu, sama však na konci stejného desetiletí nešla jazykovému štěpení. Současná valonská liberální strana nese název *Mouvement Réformateur* – **MR**, vlámská *Vlaamse Liberalen en Democraten* – **VLD** (v alianci s menšími liberálními stranami **Open VLD**).

Trojlístek tradičních formací doplňují socialistické strany. Jejich zaměření (na pracující v hornictví a těžkém průmyslu) mělo pochopitelně větší odezvu ve Valonsku, kde existuje pod názvem *Parti Socialiste* – **PS**. O něco komplikovanější je situace ve Vlámku – absence klasické voličské základny nutí stranu zaměřit se na jiná témata, v tomto případě na národnostní (separatistickou) problematiku. To vedlo i k jejímu spojení s jednou z menších nacionálních stran (**SPIRIT**) a společně vystupovali pod poměrně komplikovaným názvem *Socialistische Partij. Anders/SPIRIT* – zkráceně **SP.A-SPIRIT**.⁷⁴

Jazykově rozdělené jsou i moderní „zelené“ strany – valonská *Ecologistes Confédérés* (**ECOLO**) a vlámská *Groen!* (dříve *Anders Gaan Leven* - **AGALEV**). Strany zabývající se mj. populárními ekologickými tématy zažily po úspěších na konci 90. let minulého století, kdy byly součástí koaliční vlády, výrazný propad ve volbách v roce 2003.⁷⁵ Ve volbách 2007 získaly zpět část poslaneckých křesel.

Tradiční rozdělení (které sice nelze brát jako dokonalé, ale zcela jistě indikativní) vlivů stran v Belgii je následující: Vlámko bylo vždy především konzervativnější a více katolické, Brusel dlouhodobě liberální a Valonsko s příklonem

⁷⁴ Nyní jde opět o dvě samostatné strany, **SPIRIT** existuje pod názvem *Sociaal Liberale Partij* (**SLP**)

⁷⁵ Říchová, 2004, str. 42

k levici. Od 60. let 20. století je možné datovat vliv národnostních stran, jejichž vliv je větší ve Vlámku než Valonsku.

2.3 Role nacionalistických stran

Strany prosazující federalizaci země se poprvé výrazně prosadily v roce 1968⁷⁶. I když po uskutečnění tohoto programu jejich význam krátkodobě poklesl, udržely se na politické scéně a později se znovu prosadily se svými separatistickými programy. Zároveň můžeme sledovat, že zatímco umírněné národnostní strany spíše skomírají či již zanikly, jejich extrémní verze nabývají na popularitě.

Vlámská *Volksunie* zažila největší úspěchy v 60. a 70. letech 20. století, její radikální křídlo později vytvořilo *Vlaams Blok* (viz níže). Rozpory uvnitř *Volksunie* na přelomu 20. a 21. století vyústily v rozpad strany. Za jejího nástupce je považována *Nieuw-Vlaamse Alliantie* – N-VA, která však ve volbách dosahovala minimálních výsledků⁷⁷. Progresivnější členové vytvořili skupinu pod názvem *Spirit*, která se do voleb 2003 vydala společně se socialisty z SP.A.

Front Démocratique des Francophones – FDF – hájila v 70. letech přímo zájmy frankofonních Bruselanů, později spolu s dalšími stranami vytvořila MR. Valonská strana *Rassemblement Wallon* vznikla v reakci na úspěch vlámské *Volksunie* spojením několika frankofonních skupin, nicméně zanikla již na přelomu 70. a 80. let 20. století a její členové se převážně zapojili do valonské PS.

Výraznější ze dvou extrémních belgických stran je původní *Vlaams Blok* - **VB**. Na konci 70. let vznikl spojením dvou extrémních frakcí odštěpených z *Volksunie*. VB vždy vystupoval důrazně v jazykových otázkách a brzy se přihlásil k otázce separatismu. V roce 2004 byla strana nejvyšším soudem zakázána z důvodu šíření rasismu.⁷⁸ Téměř vzápětí vznikla nová strana *Vlaams Belang*, jejíž program je v podstatě totožný a ani personální obsazení se nezměnilo. Ačkoliv žádná strana není ochotná s radikály spolupracovat (již zmíněný tzv. „*cordon sanitaire*“), jejich vliv roste. V zájmu udržení tradičních voličů musely i ostatní strany přijmout alespoň částečně

⁷⁶ Říchová, 2004, str. 34

⁷⁷ Pro volby v roce 2007 se spojila s CD&V, ale nyní vystupuje opět samostatně.

⁷⁸ Říchová, 2004, str. 45

národnostní politiku – to však ztěžuje vzájemnou spolupráci jazykových frakcí jednotlivých stran. Jednou z hrozeb Vlaams Belang je možnost při dostatečném počtu hlasů zablokovat hlasování v bruselských institucích (viz níže). Stále častěji se navíc ozývají varování, že izolace Vlaams Belang z něj vytváří jakéhosi vyvržence či oponenta elitistické politiky, což přitahuje další voliče.⁷⁹ Stále rostoucí voličskou základnu nebude možné dlouhodobě beztréstně ignorovat.

Vliv frankofonní strany *Front National* – FN – se stejně populistickým a nacionalistickým programem, je naproti tomu minimální. Strana si také vysloužila kontroverzi svými rasistickými a protižidovskými prohlášeními.⁸⁰

⁷⁹ BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3995341.stm>

⁸⁰ HLN Belgie, <http://www.hln.be/hln/nl/957/Belgie/article/detail/551738/2008/12/15/Advocatenorde-start-procedure-tegen-FN-senator-Delacroix.dhtml>

3 Prohlubování federalizace v letech 1999 – 2007

Jak již bylo uvedeno na začátku, federalizace není neměnný stav, ale proces s neustálým vývojem. Tento proces ovlivňuje řada faktorů, přímých i nepřímých. Každá další etapa federalizace vychází z etapy předchozí a je dohodou zúčastněných stran. Vývoj do roku 1999 je popsán v první kapitole. Vyhlášením federace však přeměna Belgie neskončila. Komunity a především regiony žádají další pravomoci a větší samostatnost v sebefinancování. Možnosti dalších institucionálních změn závisí ve velké míře na aktuální politické situaci v zemi, na rozdělení moci a na ochotě politických hráčů jednat a dohodnout se. Občanů jako voliči mají možnost svůj postoj vyjádřit především ve volbách, ostatní hromadné projevy jsou spíše vzácné a často negativní (stávky, demonstrace). V této kapitole je proto věnován prostor právě volbám do Poslanecké sněmovny jako legislativního orgánu a dále jednotlivým vládám, které nejen předkládají návrhy ústavních a institucionálních změn, ale také vedou diskuze o těchto návrzích a provádějí kroky vedoucí k jejich případnému schválení. Pozornost si zaslouží také způsob sestavování koalic, neboť jsou to právě koaliční partneři a jejich společný vládní program, který určuje další směr federace.

Hlavní úspěchy a neúspěchy vlád určují nálady ve společnosti a také image vládních stran, což má dopad na způsob, jakým je nahlíženo na politiky, které prosazují. Týká se to především tzv. mainstreamových stran, tj. stran ve středu politického spektra a stran nalevo a napravo od tohoto středu. Extrémistické a tedy často populistické strany mají jasný program i image, málokdy se ale také mají šanci stát se součástí vlády. Jejich vliv na institucionální změny a federalizaci země je tedy nepřímý, a to až pomocí nátlakových akcí či například prohlášení v médiích. Na jejich popularitě a podpoře voličů pak záleží, jaká pozornost bude ze strany hlavních demokratických stran věnována tématům, které extrémisté prosazují.

Jelikož největším krokem k další federalizaci země v sledovaném období je pátá státní reforma, je jí věnovaná samostatná podkapitola. V závěru kapitoly je zmíněna vládní krize roku 2007, která pomyslně sledované období uzavírá, i když situace kolem dalšího vývoje a osudu země se právě v tomto období vyhrotila.

3.1 Volby 1999, Verhofstadt I

Volbám v roce 1999 bezprostředně předcházela dioxinová aféra. Situaci, se kterou by jistě měla potíže jakákoliv vláda, měla na vládu premiéra Dehaena a další působení koaličních partnerů drtivý dopad. Osudným se pro ně stal fakt, že se celou situaci snažili ututlat a že celá záležitost vyšla najevo krátce před všeobecnými volbami. Jednalo se navíc o oblast, která se přímo dotýká všech a vzbuzuje vždy obavy – zdraví⁸¹. Celá aféra měla navíc dalekosáhlé důsledky. Nejenže nařídila Evropská unie likvidaci všech možných kontaminovaných potravin a zvířat a zakázala dovoz z Belgie, ale různými zákazy byly postiženy i ostatní země EU, např. ze strany Spojených států amerických.⁸² Evropská komise navíc vyčítala belgické vládě, že nebyla včas a dostatečně informována. Ve světle událostí rezignoval premiér Dehaene na pozici předsedy křesťanských demokratů.

I bez dioxinové aféry však měly původní vládní strany horší pověst než jiné. Řada skandálů (za všechny např. aféra Augusta, ve které byli za přijímání úplatků odsouzeni i někteří přední belgičtí socialističtí politici), neschopnost uspokojivě řešit otázku justice a další nedostatky vedly k rozčarování obyvatel s minulými vládami. Hlavním tlakem voleb v roce 1999 se tak vedle již zmíněné dioxinové aféry stalo volání po změně.

Ve volbách v roce 1999 získaly křesťanské strany méně než 25 % hlasů. Vítězem voleb se stali vlámské liberály, i když oproti předchozím volbám získali v poslanecké sněmovně jen o dvě křesla více. Jejich vítězství tak bylo způsobeno spíše propadem křesťanských a socialistických stran. Nadmíru úspěšné byly „zelené“ strany – Ecolo a Agalev se ziskem 11, resp. 9 křesel. Vlámští blok získal v Poslanecké sněmovně 15 křesel, což pro něj znamenalo opět růst, i když menší než se s obavami očekávalo.⁸³

⁸¹ Dioxin, chemická látka, která způsobuje rakovinu, byla objevena v krmivu pro zvířata a vznikly tak obavy z kontaminace všech druhů masa a výrobků z nich, dále pak mléka, vajec a výrobků z nich. Více např. na stránkách World Socialist Web Site, <http://www.wsws.org/articles/1999/jun1999/belg-j08.shtml>

⁸² The Belgium sinks deeper, *The Economist*, 12/06/1999, vol. 351, issue 8123, str. 49

Tab. 1 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny, Belgie 13. června 1999

Strana ⁸⁴	Voliči	%	Křesla
Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD)	888,861	14.7	23
Christelijke Volkspartij (CVP)	875,455	14.5	22
Parti Socialiste (PS)	631,653	10.4	19
Parti Réformateur Libéral - Francophones' Democratic Front (PRL-FDF)	630,219	10.4	18
Vlaams Blok (VB)	613,399	10.1	15
Socialistische Partij (SP)	593,372	9.8	14
Écolo	457,281	7.6	11
Parti Social Chrétien (PSC)	365,318	6.0	10
Agalev	434,449	7.2	9
Volksunie - ID21 (VU-ID)	345,576	5.7	8
Front National (FN)	90,401	1.5	1
Vivant	130,701	2.2	0
Ostatní	157,389	2.6	0

Zdroj: **Election Resources on the Internet: Federal Elections in Belgium - Chamber of Representatives Results Lookup**, 20. 4. 2009,
<http://www.electionresources.org/be/chamber.php?election=1999>

Sestavením vlády byl pověřen předseda vlámských liberálů Guy Verhofstadt. Tzv. „duhovou“ či „fialovo-zelenou“ koalici sestavil z liberálů, socialistů a zelených stran, podle tradice vždy z obou jejich jazykových frakcí. Po 41 letech se tak křesťanští demokraté nedostali do vlády a vláda v Belgii se značně zlaicizovala.⁸⁵ První kroky vlády vedly k řešení následků dioxinové aféry. Verhofstadtova vláda úspěšně zavedla snížení daní a další ekonomická opatření, navzdory tomu však došlo k růstu nezaměstnanosti. Rozpor ve vládě vznikl v otázce volebního práva občanů zemí mimo Evropskou unii – Verhofstadt a jeho strana VLD se postavili proti, naopak navrhli zjednodušení přístupu k belgickému občanství. Situace hrozila až vládní krizí, když

⁸³ Fitzmaurice, 2000, str. 178

⁸⁴ Pokud to bylo možné, byly anglické názvy stran změněny na originální, uvedené v předchozí kapitole

⁸⁵ BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/392004.stm>

ostatní vládní strany mohly spolu s dalšími demokratickými frankofonními stranami v parlamentu získat podporu pro svůj postoj.⁸⁶

Pro institucionální změny chyběla vládě potřebná dvoutřetinová většina, vyjednávala proto s opozicí (především PSC) o případné podpoře dalších kroků ve federalizaci země. Jednou z podmínek PSC byla ratifikace Evropské dohody o ochraně národních menšin⁸⁷ z roku 1995⁸⁸. Tato dohoda budila značnou kontroverzi, především kvůli složitosti definování menšin v Belgii. Pozice německé menšiny je poměrně jasná, diskutuje se však o pozici frankofonních obyvatel na vlámském území, příp. Vlámů ve francouzsky mluvících oblastech. Ratifikace vyžaduje souhlas všech belgických parlamentů (tj. federálního, komunitních i regionálních). Nejostřejší debatu přitom vyvolává situace na předměstích Bruselu (viz kapitola 4.1). Dohoda o menšinách tak sice byla v roce 2001 podepsána, stále však ještě není Belgií ratifikována.⁸⁹

Vláda však potřebnou podporu získala a mohlo dojít k další významné změně ve federativním uspořádání Belgie (viz kapitola 3.2 – Pátá státní reforma). Stále se však nesplnil požadavek vlámského premiéra Dewaela a ostatních členů VLD, kteří požadovali změnu Belgie na více konfederativní stát. Valonský premiér té doby Van Cauwenbergh a ostatní frankofonní politici toto striktně odmítli.⁹⁰

V roce 2002 došlo ke změně volebního systému. Kandidáti nyní mohli kandidovat do obou komor parlamentu (v případě dvojího vítězství si pak museli vybrat mezi poslaneckým a senátorským křeslem). Hlavní však byla změna počtu a velikosti volebních oblastí (z 20 na 11 – jedna na každou provincii plus oblast Brusel-Halle-Vilvoorde) a zavedení pětiprocentní hranice pro úspěšný postup do parlamentu na úrovni volebních oblastí. Tento systém měl zabránit dalšímu štěpení politické scény, upřednostňoval větší strany a oblíbené osobnosti. Volební zákon také rozšířil podmínky rovnosti mezi muži a ženami při tvorbě kandidátek.

Belgické předsednictví EU v druhé polovině roku 2001 bylo celkově hodnoceno pozitivně. Belgie si jako priority svého předsednictví vytyčila mimo jiné úspěšné zavedení eura, azylovou a imigrační politiku, pokračování ve vyjednávání o rozšíření

⁸⁶ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 902

⁸⁷ Convention for Protection of National Minorities

⁸⁸ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 900

⁸⁹ Council of Europe,

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=8&DF=11/15/2006&CL=EN>
G

Unie a bezpečnostní a obrannou politiku. Z jednání v Laekenu v prosinci 2001 vyšel návrh Smlouvy o Evropě, tolik diskutovaná „evropská ústava“.

Zavedení eura na domácí půdě, které proběhlo bez větších potíží, je také považováno za úspěch vlády. V mezinárodních otázkách vláda podporovala sbližování zemí Evropské unie či se spolu s některými dalšími zeměmi postavila proti invazi do Iráku. V rámci vyrovnání se s koloniální minulostí se Belgie ústy ministra zahraničí Louise Michela omluvila konžské vládě za smrt prvního konžského premiéra Patrice Lumumby v roce 1961. Za negativní krok je všeobecně považováno rozhodnutí o prodeji zbraní do Nepálu, které stálo místo ministryni Magdu Alvoet a poškodilo pověst její strany Agalev.⁹¹

Vláda bez účasti křesťanských demokratů částečně dekriminální eutanázii a marihuanu a umožnila klonování lidských embryí pro zdravotní a vědecké účely a sňatky osob stejného pohlaví.⁹²

Obtížnými sektory byly pro vládu např. zdravotnictví a doprava, které se potýkaly s řadou stávek a personálních změn. Výrazným milníkem byl v této oblasti bankrot národních aerolinek SABENA v roce 2001, které doplatily na situaci vzniklou v leteckém průmyslu po teroristických útocích 11. září, náročné investice, neschopnost vedení Swissair (který vlastnil 49 procent akcií) firmu v obtížné situaci stabilizovat a existuje také podezření z korupce.⁹³ Ačkoliv parlament vytvořil vyšetřovací komisi, nikdo nebyl povolán k zodpovědnosti.

V tomto období došlo ke změně ústavy jen u článků o: právech dětí a v definici Kasačního soudu a dále byla zdůrazněna rovnost mezi muži a ženami a zakotvena i ve fungování institucí.⁹⁴

⁹⁰ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 901

⁹¹ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 904

⁹² Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 907

⁹³ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 907

⁹⁴ De Belgische Grondwet, Belgische Senaat, http://www.senate.be/doc/const_nl.html#modif20000323

3.2 Pátá státní reforma

Institucionální změny federativní Belgie jsou značně ovlivněny prioritami jednotlivých skupin obyvatelstva. Zatímco prioritou Vlámů byla vždy jazyková a kulturní emancipace a tudíž podporovali vznik komunit, pro frankofonní obyvatele je prioritou socioekonomická samostatnost a preferují spíše rozvoj regionů. Jestliže hlavním kritériem regionů je území, u komunit je podstatnější jazyková příslušnost. Regiony a komunity tak tvoří poměrně homogenní skupiny ve velmi heterogenní státě, což fungování federace ztěžuje.⁹⁵

Dohoda z Lambermontu zahájila pátou státní reformu. Předcházelo jí prohlášení premiéra ze 17. října 2000, ve kterém hodnotil předchozí reformy a vysvětlil nutnost reformy další. Původním dokumentem určujícím financování komunit a regionů bylo zvláštní nařízení z roku 1989, revidované v roce 1993 a 1999. Podle původních ustanovení mělo také dojít k revizi celého systému počínaje rokem 1999 podle „objektivních kritérií“, která však nebyla nikdy přesně definována.⁹⁶ Nedostatky původního systému byly v neprovázanosti finančních transferů DPH (kterými se financují komunity) s ekonomickým růstem, jak tomu je u transferů daně z příjmů (kterými se financovaly regiony).

Lambermont je oficiální sídlo belgického premiéra. Dohoda z Lambermontu je souhrnný název pro tři politické dohody z roku 2000 – 2001, které přesunuly další část pravomocí na regiony a komunity. Dohody byly uzavřeny šesti stranami tehdejší vládní koalice s částečnou podporou Volksunie⁹⁷. Vládě se také podařilo získat podporu frankofonních křesťanských demokratů (PSC) výměnou za schválení již zmíněné Evropské dohody o ochraně národních menšin Rady Evropy z roku 1995⁹⁸ a za příslib dalších financí pro katolické školy.

První z dohod je Dohoda z Hermée z 5. dubna 2000, která významně rozšířila pravomoci regionů v oblasti zemědělské politiky a zahraničního obchodu a předpokládala zrušení BDBH (Belgického úřadu pro zahraniční obchodu).

Nejkomplexnější z dohod, samotná dohoda z Lambermontu se datuje k 16. říjnu 2000. Převzela zodpovědnost za organizaci a fungování místních úřadů na regiony (to

⁹⁵ Swenden, Brans, De Winter, 2006, str. 869

⁹⁶ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 4-11

⁹⁷ Právě tato částečná podpora vedla později k rozpadu Volksunie.

⁹⁸ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 900

zahrnuje obecní právo, provinční právo, obecní a provinční volební právo a další s výjimkou policie a hasičského sboru). Podle dohody nemohou Vlámský a Valonský region provádět tyto kompetence na úkor práv mluvčích jiného jazyka ve své oblasti. Nemohou také změnit současné rozdělení regionů a obcí se zvláštními jazykovými právy (tj. šest vlámských předměstí Bruselu a obce Voeren a Komen-Waasten). Bruselský region musí respektovat dvojjazyčnost a práva Vlámů.

Tato dohoda dále zvýšila roční dotace, které komunity získávají od centrální vlády a rozšířila daňové kompetence regionů. Regiony tak získaly plnou zodpovědnost za jedenáct druhů daní, mezi nimiž jsou např. televizní a rádiové poplatky, dědičná daň, silniční daň, daň z převodu nemovitostí a další. Dále mohou regiony v rámci určitých mezí nabídnout slevu na osobní daň z příjmu anebo, opět jen v rámci svých kompetencí, zavést snížení nebo zvýšení daní a poplatků. Bylo také rozhodnuto, že od 1. ledna 2004 budou na regiony a kraje převedeny ty části rozvojové spolupráce, které se přímo dotýkají jejich působnosti.

V souvislosti s financováním komunit, bylo zapotřebí především změnit kritéria, podle kterých se transfery DPH prováděly. Původním kritériem byl počet studentů v dané komunitě (vzhledem k pozici komunit v poskytování vzdělání a finančních nároků na tuto činnost), zatímco u regionů se při rozdělování daně z příjmů používal speciálního nastavení, zohledňujícího vývoj hrubého národního produktu.⁹⁹ Lambersmontská dohoda ustavila následující rozdělení:

⁹⁹ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 4-13

Tab. 2 Rozdělení alokace DPH v rámci financování komunit v %

Rok	Podle počtu studentů	Podle systému určeného regionům
2001	100	0
2002	65	35
2003	60	40
2004	55	45
2005	50	50
2006	45	55
2007	40	60
2008	35	65
2009	30	70
2010	20	80
2011	10	90
2012	0	100

Zdroj dat: Van der Stichele & Verdonck, The Lambermont Agreement: Why and How?, 2001

Z tabulky tedy vyplývá, že alokace DPH komunitám by se měla přizpůsobit způsobu, jakým jsou přerozdělovány daně z příjmu regionům (poměrný systém na základě vybraných daní a principu solidarity).

Množství úpravy rozdělené DPH však neodpovídá sto procentům růstu HNP. Bylo zapotřebí nastavit celý mechanismus tak, aby byl výhodný pro federální i komunitní úroveň a přitom se nemusel upravovat každý rok. Federální vláda měla zájem na tom, aby se do Dohody prosadily její náklady na alokaci daní a případné změny v odvodech Evropské unii. Všechny strany se nakonec dohodly, že rozdělovaná DPH bude navýšena o 91 % růstu HNP.¹⁰⁰ Zajímavé na této skutečnosti je, že na nákladech na odvodu EU se takto podílejí pouze komunity, nikoliv regiony.

Druhým zdrojem z příjmů komunit byla dříve rozhlasová a televizní daň, která však byla dohodou z Lambermontu převedena na regiony. Aby komunity nepřišly o tento zdroj příjmů, mají jim regiony vyplácet náhradu prostřednictvím federálního rozpočtu.¹⁰¹ Rozdílností financování komunit a regionů je poznamenána především

¹⁰⁰ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 13-14

¹⁰¹ Gérard, 2001, str. 34

Frankofonní komunita, která není sloučena s žádným z regionů jako je tomu v případě Vlámské komunity a regionu. Zdá se nicméně, že si Frankofonní komunita vytvořila systém solidarity mezi svými dvěma oblastmi a každou z reforem financování následovala dohoda o úpravě financování v rámci Frankofonní komunity (stejně tak po Dohodě z Lambermontu následovala v roce 2001 Svatobonifácká dohoda).¹⁰²

Financování regionů je ještě komplexnější než tomu je u komunit. Poměrně největší část příjmů regionů tvoří převedená daň z příjmů osob. Původní dohody přerozdělovaly vybranou daň z příjmů, upravenou o růst HNP a spotřebitelského indexu, mezi regiony podle jejich podílu na vybrané dani. Regiony, jejichž množství vybrané daně bylo pod celostátní úrovní, dostávaly vyrovnávací grant. Další grant byl určen regionů za každou nezaměstnanou osobu, které bylo nalezeno místo, a to ve výši příspěvku v nezaměstnanosti, který by federální vláda musela dotyčným v opačném případě vyplácet.¹⁰³

Zavedení autonomie v oblasti daně z příjmů osob si vyžádalo nastavení několika pravidel, aby nedošlo ke kolapsu celého systému. Především byly nastaveny hranice možného snížení nebo zvýšení daně (vypočítané daně, ne daňového základu) v rozmezí 3,25% (do konce roku 2003) a 6,75% (od roku 2004). Regiony zároveň nesmí porušit progresivitu daně z příjmu osob a ani a vyvolat nekorektní daňovou soutěž.¹⁰⁴ Je nutné však vzít v úvahu, že jakékoli snížení daní v tomto ohledu se pohybuje v řádu stovek milionů eur za každé procento a i když Vlámský region po schválení Dohodě prohlásil, že se svých pravomocí chystá využít, daňová soutěž se neočekává.¹⁰⁵ Navíc nízká mobilita mezi regiony nezavdává příčinu k podobným snahám.

S ohledem na ostatní daně v kompetenci regionů, ne zcela všechny tzv. regionální daně měly regiony plně pod svou kontrolou, jak ukazuje následující tabulka.

¹⁰² Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 16

¹⁰³ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 17

¹⁰⁴ Gérard, 2001, str. 35-36

¹⁰⁵ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 23-24

Tab. 3 Rozdělení kompetencí u regionálních daní před rokem 2001

Regionální daně	Daňový základ	Daňová sazba	Výjimky	Příjem
Hazard a sázky	Regionální	Regionální	Regionální	100% Region
Automatická zábavní zařízení	Regionální	Regionální	Regionální	100% Region
Provoz nápojových zařízení	Regionální	Regionální	Regionální	100% Region
Majetková daň a dědická daň	Federální	Regionální	Regionální	100% Region
Daň z nemovitosti	Federální	Regionální	Regionální	100% Region
Registrační poplatek z platby za převod nemovitosti	Federální	Federální	Federální	59% Federace 41% Region
Silniční daň	Federální	Federální	Federální	100% Federace
Ekologická daň	Federální	Federální	Federální	100% Federace

Zdroj: Van der Stichele & Verdonck, str. 25

Z tabulky je vidět, že některé daně, byť jsou označovány jako regionální, nejenže nebyly v kompetenci regionů, ale ani z nich regiony neměly žádné příjmy (kromě kompenzace nákladů na jejich vybírání). Jejich regionalizace se tak stala předmětem Lambermontské dohody. Po schválení této dohody získaly regiony plnou kompetenci nejen u výše uvedených daní (s výjimkou ekologické daně), ale také u daně darovací, poplatku za registraci hypotéky, poplatku za registraci vozidla a rozhlasového a televizního poplatku za následujících podmínek. Mělo dojít k vyrovnání transferů mezi federálním a regionálními rozpočty – to znamená, že transfery daně z příjmu osob se měly snížit o příjmy regionů z ostatních daní. Stejně jako u daně z příjmu má být zabráněno daňové soutěži. Přesunem pravomocí také nemá být poškozen žádný region ani komunita. Německojazyčná komunita získala pravomoci nad rozhlasovými a televizními poplatky.¹⁰⁶

Poslední z dohod, tzv. Lombardská (nazývaná také Bruselská dohoda) zvýšila počet křesel v Radě hlavního města Bruselu ze 75 na 89. Z toho 17 křesel bylo určeno

¹⁰⁶ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 29-30

Vlámům, kteří měli původně po volbách z roku 1999 jen 11 křesel. Dále bylo určeno, že šest zástupců z řad bruselských Vlámů ve Vlámském parlamentu, kteří byli dříve vysíláni bruselskou radou, budou od roku 2004 voleni přímo. Obce Bruselského regionu, které mají ve svých radách vlámské radní, získají zvláštní příspěvek.

Dohoda také nastavila opatření, která mají zabránit straně Vlaams Blok (nyní Vlaams Belang) ve její snaze paralyzovat jednání Rady hlavního města Bruselu svou většinovou nebo dominantní pozicí. Pro případ, že by Vlaams Belang získal většinu vlámských křesel v bruselském parlamentu a hrozil tak zablokováním všech jednání, měl být navíc vytvořen tzv. ABS (anti-blocking) systém, tj. počet vlámských reprezentantů by byl zvýšen o dalších šest, čímž by byl rozmělněn vliv strany. Tento postup však později zamítl Arbitrážní (nyní Ústavní) soud. Jedinou možností, kterou momentálně ostatní vlámské demokratické strany v Bruselu mají, je vytvoření předvolební aliance, jejíž hlasy by se před určením získaného počtu křesel sečetly a nedošlo by tím ke ztrátě zbytkových hlasů. Pro tento účel bylo v Lombardské dohodě ustanoveno, že volební aliance v Bruselském regionu, že předvolební aliance nemusí sestavovat ani společné kandidátky, ani vytvářet společný program.¹⁰⁷

Všechny tři dohody byly schváleny v dvou mimořádných zákonech ze dne 13. července 2001 a uvedeny tak oficiálně v platnost.¹⁰⁸

3.3 Volby 2003, Verhofstadt II

Již před volbami v roce 2003 se zdálo, že současná vláda získá podporu pro pokračování ve své činnosti, v tomto smyslu se debata odvíjela především od otázky, zda to bude se „zelenými“ stranami, či bez nich (VLD preferovala vládu bez zelených, socialisté spíše s nimi). Samotný premiér Verhofstadt byl hodnocen pozitivně, především jeho vývoj od „*enfant terrible*“¹⁰⁹ k více uvážlivému a kompromisům přístupnému politikovi. Zatímco v roce 1991 byl jeho návrh „fialové“ koalice nedůvěryhodný, v roce 1999 to byl návrh ve správný čas na správném místě.¹¹⁰ V roce 1999 také učinil správné rozhodnutí při přizvání do vlády obou zelených stran (i když se

¹⁰⁷ Focus on Flanders, <http://quod.lib.umich.edu/e/errwpc/public/a/s/j/asj4751.2003.034.txt>

¹⁰⁸ Staatshervorming,

<http://www.staatshervormingen.be/staatshervorming/staatshervorming/staatshervorming5.html>

¹⁰⁹ Guy Verhofstadt si v 80. letech 20. století pro své názory a postoje podobné tehdejší britské premiérce získal přezdívku „baby Thatcher“.

možná spolupráce s nezkušenými partnery později ukázala jako přinejmenším problematická), u nichž voliči dali jasně najevo, že jejich postoje mají v současné společnosti významnou pozici. Vláda Verhofstadt I měla bez křesťanských demokratů prostor řešit nejen etické otázky současnosti (tj. eutanázie, homosexuální sňatky, lehké drogy atd.), ale také např. novou politickou kulturu, mediální politiku a další. Výhoda v podobě fungující ekonomiky dovolila vládě uskutečnit několik reforem (daňové a sociální) a bez větších problémů přejít na euro. Vláda také zahájila reformu zdravotnictví a sociální podpory a zvýšila výdaje na kulturu a vzdělání. I když to původně nebylo jejím primárním cílem, provedla vláda další institucionální reformu (viz předchozí kapitola) a plánovala reformu Senátu. Za této vlády hrála Belgie také významnou roli při vytváření Smlouvy o Evropě (tzv. ústavní smlouvy) z Laekenu a všeobecně prováděla aktivní zahraniční politiku (i směrem k africkým zemím).¹¹¹

Vládě jistě vše nevyšlo podle plánů a představ, především otázka imigrace a radikalizace národnostní otázky si vyžadovala větší pozornost (čehož dokázal dobře využít Vlaams Blok). Problematika dalších institucionálních změn se také stala jedním z klíčových témat nadcházejících voleb (s vlámskými stranami pro a frankofonním proti dalšímu přesunu pravomocí). Pokud je možné shrnout, že vláda udělala několik dobrých kroků a málo špatných, určitě jí neuškodilo, že opozice (především obě křesťansko-demokratické strany) nebyla schopna přijít s lepšími návrhy. Pokud se současná vláda projevila jako více či méně funkční a opozice nedostatečně připravená pro vytvoření vlastní vlády či jiné alternativy, proč by mělo dojít ke změně stran u moci?

Ještě během Verhofstadtova prvního volebního období došlo na politické scéně k několika změnám. Většina stran změnila buď název, program nebo obojí. Vyostřila se situace ve Volskunie (viz kapitola 2.3), někteří poslanci se odštěpili i od VLD a v čele CDV se vystřídalo několik předsedů. Spojením několika stran vznikl MR. Stále větší roli v předvolební kampani hrál marketing (image, slogany), televize (především oblíbené talk show) a internet. Dalšími „taháky“ kampaně bylo zvýšené procento žen na kandidátkách (částečně vynucené zákonem) a také větší podíl kandidátů z řad imigrantů

¹¹⁰ Fitzmaurice, 2004, str. 147

¹¹¹ Fitzmaurice, 2004, str. 148

(označovaných také jako „noví Belgičané“).¹¹² Cílem bylo především vzbudit zájem voličů a vtáhnout je do politického dění.

Novinkou ve volbách 2003 byly již výše uvedené změny ve volebním zákoně, např. pětiprocentní hranice pro vstup do Poslanecké sněmovny, což poškodilo především menší strany.

Tab. 4 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny, Belgie 18. května 2003

Strana ¹¹³	Voliči	%	Křesla
Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD)	1,009,223	15.4	25
Parti Socialiste (PS)	855,992	13.0	25
Mouvement Réformateur (MR)	748,952	11.4	24
Socialistische Partij. Anders - Spirit (sp.a-spirit)	979,750	14.9	23
Christen-Democratisch & Vlaams (CD&V)	870,749	13.2	21
Vlaams Blok (VB)	767,605	11.7	18
Centre Démocrate Humaniste (CDH)	359,660	5.5	8
Écolo	201,118	3.1	4
Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA)	201,399	3.1	1
Front National (FN)	130,012	2.0	1
Agalev	162,205	2.5	0
Vivant	81,337	1.2	0
Ostatní	204,187	3.1	0

Zdroj: **Election Resources on the Internet: Federal Elections in Belgium - Chamber of Representatives Results Lookup**, 20. 4. 2009

<http://www.electionresources.org/be/chamber.php?election=2003>

Ve volbách voliči ocenili právě ekonomické reformy či negativní postoj vlády k invazi do Iráku. Nicméně i tak přišly obě zelené strany o značnou část voličů, vlámský AGALEV dokonce neobsadil v poslanecké sněmovně ani jediné křeslo. Obě strany se staly terčem dvojí kritiky – někteří jim vyčítali přílišný fundamentalismus, jiní odklon od tradičních ideálů. Výrazně si naopak polepšily obě skupiny socialistů, což umožnilo premiéru Verhofstadtovi (který byl opět pověřen vytvořením nové vlády) sestavit vládu

¹¹² Fitzmaurice, 2004, str. 153

¹¹³ Pokud to bylo možné, byly anglické názvy stran změněny na originální, uvedené v předchozí kapitole

pouze z liberálů a socialistů. Křesťanští demokraté opět získali méně hlasů, nicméně jejich propad nebyl tak dramatický jako ve volbách v roce 1999. Naopak se opět prokázala zvýšená popularita extrémistických stran (Vlaams Blok získal 18 křesel oproti původním 15).

Sestavení druhé Verhofstadtovy vlády však neproběhlo již tak hladce jako v roce 1999 (tehdy vznikla nová vláda přibližně po čtyřech týdnech). Vyjednávání komplikovalo téměř rovnoměrné rozdělení křesel v poslanecké sněmovně. Ekonomická situace se mezitím zhoršila a hlavními spory mezi liberály na jedné straně a socialisty na straně druhé byly především otázky daní, reformy sociálního zabezpečení a volebních práv. Kontroverzi a mezinárodní tlak navíc budil stále aktivní zákon o zločinech proti lidskosti, který měl univerzální platnost, tj. umožňoval belgickým soudcům odsoudit za tyto zločiny kohokoliv včetně nebelgických občanů. Nová vláda (tentokrát bez zelených) byla nakonec jmenována v červenci 2003 a shodla se i na zmírnění tohoto zákona (v původní podobě byl zrušen v roce 2004).

Jedním z hlavních cílů vlády Verhofstadt II byla zaměstnanost. Tomu odpovídá i schválení Generačního paktu, programu na podporu zaměstnanosti mladých, zvláštních pracovních úvazků, částečná reforma důchodového systému atd. Premiér Verhofstadt se držel plánů reforem, i když musel v roce 2005 čelit po dlouhé době generální stávce kvůli rozhodnutí zvýšit věkovou hranici odchodu do důchodu.¹¹⁴

Druhá Verhofstadtova vláda dále prosadila snížení daní z příjmu, zákony týkající se kriminality mládeže, zpřísnění zákona o držení zbraně, reformu fungování hasičských sborů, či liberalizaci otevírací doby obchodů. Dopracovala také fungování svazků mezi osobami stejného pohlaví, když těmto párům legislativně umožnila adopce dětí. V zahraniční politice se vláda snažila vylepšit své vztahy se Spojenými státy a nadále se angažovala v Africe.

Nicméně i přesto bylo vládě vyčítána spíše pasivita, neschopnost reagovat na zhoršené ekonomické podmínky a přechod z politické debaty na politické dohady, největší spory vznikaly mezi VLD a PS a Verhofstadt musel vynaložit velké úsilí, aby fialovou koalici udržel pohromadě.

¹¹⁴ The New York Times, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C0DE3DB1F30F93BA35753C1A9639C8B63&scp=36&sq=belgium&st=nyt>

Verhofstadt se v roce 2004 také setkal s velkou opozicí ve vlastní straně, když došlo na řešení otázky práv imigrantů. Tlak ze strany koaličních partnerů pro rozšíření práv imigrantům byl velký, nicméně konzervativní členové VLD se stavěli silně proti. Důsledky těchto a dalších událostí tak strana silně pocítila ve volbách do Vlámského parlamentu ve stejném roce, kdy zaznamenala výrazný pokles voličských hlasů.

V roce 2004 byl premiér Verhofstadt navržen na pozici předsedy Evropské komise, nicméně některé členské země a politické strany se postavily proti jeho kandidatuře. Situace v domácí politice se začala komplikovat, VLD ztratila podporu v regionálních volbách ve vlámské části Belgie. Vyostřovaly se situace vyplývající z reality federálního rozdělení země – viz níže případ DHL a volebního okrsku Brussels-Halle-Vilvoorde. Vláda se rozhodla druhý z případů odložit do federálních voleb v roce 2007. Tlak byl však zvýšen rozhodnutím ústavního soudu, který určil, že jakékoliv volby, které po těchto volbách proběhnou, budou neplatné, pokud nedojde k rozdělení okrsku Brussels-Halle-Vilvoorde (podrobně viz kapitola 4.1). V roce 2005 prosadila vláda další ekonomické reformy navzdory reakcím opozice a odborů.

Za působení této vlády byla v ústavě změna terminologie u ústavních orgánů a rozdělení moci a pravomocí, do ústavy bylo dále zaneseno zrušení trestu smrti.¹¹⁵ V roce 2007 byla také provedena změna názvu Arbitrážního soudu na Ústavní soud, což lépe vystihuje jeho funkci.

3.4 Volby 2007, krize, Verhofstadt III

Náznačkou výsledku voleb byly obecní volby z roku 2006. Ačkoliv byl premiér Verhofstadt úspěšně zvolen radním v Gentu, voliči ukázali jistý odklon od jeho strany. Verhofstadt uznal vzniklou situaci a po volbách oznámil, že rezignuje na post premiéra, jakmile bude sestavena nová vláda.

Do voleb v roce 2007 se zatím nepříliš úspěšná N-VA vydala po boku vlámský křesťanských demokratů (CD&V). Kandidátku vítězného spojení vedl Yves Leterme, který později vedl také jednání o vytvoření nové koaliční vlády.

¹¹⁵ De Belgische Grondwet, Belgische Senaat, http://www.senate.be/doc/const_nl.html#modif20000323

Navzdory vyššímu počtu hlasů *Vlaams Belang* o jedno poslanecké křeslo přišel. Vlámští zelení se úspěšně vrátili do Poslanecké sněmovny pod názvem *Groen!* Úspěšným nováčkem na politické scéně i v Poslanecké sněmovně se stal *Lijst Dedecker*¹¹⁶.

Naopak hluboko se propadli vlámští liberálové i socialisté. VLD nepomohlo ani spojení s menšími liberálními stranami ve volební alianci *Open VLD*. Menší byl propad frankofonních socialistů, i když se dostali až za frankofonní liberály, kteří si víceméně udrželi svou pozici. Obě zelené strany opět vylepšily svou pozici na politické scéně.

Tab. 5 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny, Belgie 10. června 2007

Strana ¹¹⁷	Voliči	%	Křesla
Christen-Democratisch & Vlaams (CD&V)	1,234,950	18.5	30
Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA)			
Mouvement Réformateur (MR)	835,073	12.5	23
Socialistische Partij (PS)	724,787	10.9	20
Open VLD (Vlaamse Liberalen en Democraten)	789,445	11.8	18
Vlaams Belang (VB)	799,844	12.0	17
Socialistische Partij. Anders - Spirit (sp.a-spirit)	684,390	10.3	14
Centre Démocrate Humaniste (CDH)	404,077	6.1	10
Écolo	340,378	5.1	8
List Dedecker	268,648	4.0	5
Groen!	265,828	4.0	4
Front National (FN)	131,385	2.0	1
Others	192,555	2.9	0

Zdroj: **Election Resources on the Internet: Federal Elections in Belgium - Chamber of Representatives Results Lookup**, 20. 4. 2009

<http://www.electionresources.org/be/chamber.php?election=2007>

Sestavením nové vlády byl králem pověřen Yves Leterme. Zdlouhavá jednání však nepřinesla výsledek (viz níže). Některé vládní úkoly však již dále nesnesly odklad, mj. státní rozpočet na rok 2008. Král proto pověřil Guye Verhofstadta vedením prozatímní vlády, která získala v prosinci 2007 tříměsíční mandát k řešení „neodkladných záležitostí“ (i když nebylo přesně stanoveno, o jaké záležitosti se jedná).

¹¹⁶ Zakladatelem strany se stal Jean-Marie Dedecker, původně člen VLD.

Yves Leterme měl mezitím získat čas na sestavení nové vlády a také na návrh další státní reformy spolu s tzv. Skupinou dvanácti (v souvislosti s touto skupinou se také často hovoří o tzv. Radě moudrých, skupině zkušených politiků, kteří měli zajistit, že se debata o vývoji státní reformy bude ubírat správným směrem).

Vláda Verhofstadt III byla poprvé sestavena asymetricky – vedle vlámských a frankofonních křesťanských demokratů a liberálů se jí účastnili také frankofonní socialisté. Volební partner CD&V – vlámská N-VA – sice vládu podpořila, ale přímo se na ní neúčastnila.

Tato „mezivláda“ si dala za cíl vrátit stabilitu do politiky i Belgie samotné. Slíbila pokračovat v aktivní politice zaměstnanosti, kladla také důraz na obnovení koupěschopnosti obyvatelstva. Urgentně také prosadila další dotace do zdravotnictví a plánovala reformu zdravotnictví. Vyzvedla důležitost ekologie a energetické politiky. Verhofstadt také v prohlášení vlády zdůraznil nutnost ratifikace Lisabonské smlouvy a celkově důležitost aktivní účasti Belgie v Evropské unii i dalších zahraničních otázkách. Dále také zdůraznil nutnost další reformy belgické federace a skupiny, která na ni bude pracovat.¹¹⁸

První krok k další reformě byl pak proveden v únoru roku 2008, kdy „Rada moudrých“ dospěla k dohodě. Z federální úrovně na regiony měly být převedeny některé nekonfliktní pravomoci – průmyslová politika a bydlení – a debata o dalších přesunech měla pokračovat. Zároveň měl být kladen větší důraz na meziregionální spolupráci.¹¹⁹ V další etapě federalizace se už Letermova vláda měla dohodnout na převod pravomocí v oblasti trhu práce, zdravotnictví a rodinné politiky.¹²⁰

¹¹⁷ Pokud to bylo možné, byly anglické názvy stran změněny na originální, uvedené v předchozí kapitole

¹¹⁸ Verklaring van Eerste Minister Guy Verhofstadt omtrent de interimregering voor de Kamer, http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/home/Regeerverklaring%20nl.pdf

¹¹⁹ BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7263246.stm>

¹²⁰ People's Daily Online, <http://english.people.com.cn/90001/90777/90853/6360945.html>

4 Praktické dopady federalizace a předpokládaný další vývoj

Belgická federace neexistuje jen na papíře. Její každodenní fungování přivádí politiky a občany do situací, které vyžadují funkční řešení. První část této kapitoly proto uvádí příklady těchto situací, reakce na ně a případně i jejich řešení. V druhé části kapitoly jsou nastíněny varianty možného uspořádání země a srovnány názory politiků, akademiků a postoje politických stran. Je zde také nastíněn vliv Evropské unie na uspořádání Belgie.

4.1 Vliv rozdělení státu na jeho praktické fungování

Jedním z typických příkladů složitosti belgického systému je školství, jehož komplikovanost se projevuje především v Bruselu. V Bruselu stejně jako v celé Belgii existují čtyři různé typy škol:

- komunitní školy – organizované jazykovými komunitami jsou podobné státním školám v jiných zemích; jsou ideově neutrální – respektují náboženské či ideologické přesvědčení rodičů a dětí;
- oficiální příspěvkové školy – organizují je orgány obcí nebo provincií;
- volně příspěvkové školy – jsou zřizovány jednotlivci nebo organizacemi, často se jedná o církevní školy (většina z nich je katolická, ale existují také protestantské, židovské a islámské školy), ale také necírkevní školy (např. zaměřené na určitou metodu vzdělávání);
- soukromé školy – malé množství škol nepodporovaných státem, často evropské či mezinárodní školy.¹²¹

Vzhledem k tomu, že je Brusel dvojjazyčný a většina škol je smíšených, učí se děti druhému z jazyků (vlámštině nebo francouzštině) již od prvního stupně základní školy. Systém je ze navíc ještě zkomplikovaný rozdělením pravomocí – například veřejná škola v Bruselu je placená státem, ale regulovaná regionální vládou Bruselu, spadá však také pod kontrolu a regulaci jedné z jazykových komunit (podle jazyka

¹²¹ The Brussels-Europe Liaison Office, URL: http://www.blbe.be/default.asp?V_DOC_ID=1800

výuky).¹²² Komunity jsou tak primárně zodpovědné za vzdělání, ale regiony koordinují dopravu do škol, federální vláda vyplácí důchody učitelům a rozhoduje o uznávání kvalifikací.

Jak dále dokumentuje Joanne Poitier¹²³: sociální pojištění spadá pod federální pravomoci, ale preventivní zdravotnická péče je v kompetenci komunit; zaměstnanecká politika je rozdělena mezi komunity a regiony, kdy komunity zajišťují profesní výuku, ale regiony hledají místa nezaměstnaným; železniční a letecká doprava je v rukou federální vlády, ostatní druhy dopravy však zajišťují regiony a programy pro osoby se sníženou mobilitou jsou v kompetenci komunit atd.

Pro mezivládní spolupráci byl vytvořen Poradní výbor. Schází se v něm federální premiér, šest federálních ministrů a šest ministrů reprezentujících komunitní a regionální vlády, v průměru jednou měsíčně v případě nutnosti vytvoření kompromisu v projednávané záležitosti.¹²⁴ Mimoto fungují další mechanismy sdílení informací a konzultací mezi vládami, jejichž využití je v některých případech povinné. Vlivem rozdílnosti složení vlád je však mezivládní spolupráce značně obtížná. V extrémním případě může v případě neshody dojít až k rozpuštění federálního parlamentu a vyhlášení předčasných voleb. Neshody tak více ohrožují federální vládu spíše než vlády regionální a komunitní (pád federální vlády nutně nemusí přinést i pád ostatních vlád). Takto mohou politické strany, které se účastní regionálních a/nebo komunitních vlád, ale ne federální vlády, dokonce ze vzniklého konfliktu profitovat.¹²⁵

V průběhu fungování federace byla zaznamenána řada konfliktních situací mezi jednotlivými regiony, komunitami a centrální vládou. Hulicius uvádí případ logistické firmy DHL, která chtěla výrazně navýšit počet svých letů na letiště v Zaventemu u Bruselu. Vláda i Vlámský region, který pozemky vlastní, souhlasili. Nicméně vláda v Bruselu byla proti. Spor proti sobě postavil liberály a socialisty jednotlivých jazykových frakcí. Jejich neshody pak DHL vyřešila částečným přesunutím své činnosti do Lipska.¹²⁶ Nevyřešeným problémem zůstává spor mezi vládami Vlámského a Bruselského regionu ohledně tras nočních letů nad Bruselem, kvůli kterému krátce před

¹²² Hulicius, 2006, str. 163

¹²³ Poitier IN Swenden a Jans, 2006, str. 886

¹²⁴ Swenden a Jans, 2006, str. 887

¹²⁵ Swenden a Jans, 2006, str. 888

¹²⁶ New Europe, <http://www.neurope.eu/articles/84950.php>

volbami v roce 2003 rezignovala na pozici ministryně Isabelle Durant (Ecolo).¹²⁷ Situaci sice tehdy částečně vyřešil kompromis mezi většinou vládních stran, celá záležitost však má dlouhodobý charakter.

Případ Bruselu je vůbec výjimečný. Brusel je největším městem, kde se mluví nizozemsky. Současně patří k pěti největším francouzsky mluvícím městům světa (po Paříži a Montrealu, srovnatelný s Lyonem a Lille)¹²⁸. Téměř třicet procent obyvatel Bruselu však nejsou Belgičané – zaměstnanci institucí Evropské unie přitom z tohoto počtu tvoří jen malou část – žije zde velké množství přistěhovalců za prací z dřívějších dob, kteří pocházejí z celé Evropy a založili zde své rodiny. Většina cizinců také zvyšuje počty frankofonního obyvatelstva – pokud při příchodu do Bruselu neuměli/neumí ani jeden z jazyků, vybírají si v drtivé většině případů francouzštinu. Situace se vyvinula až tak daleko, že pokud budete v Bruselu a neznámá osoba vás potřebuje oslovit, učiní tak pravděpodobně francouzsky. Jak uvádí van Instendael, rozšiřování Bruselu, tak přirozené pro jiná velkoměsta, je téměř nemožné – znamenalo by zvětšování dvojjazyčného území na úkor území vlámského. Komplikace navíc způsobují výjimky udělené 6 obcím vně Bruselu (výjimku získalo v roce 1962 celkem 25 obcí a týká se práv menšin v převážně frankofonních či vlámofoonních obcích¹²⁹). Tyto obce obývá velké množství francouzsky mluvícího obyvatelstva (blízkost Bruselu způsobuje, že zde bydlí lidé, kteří jinak pracují, studují či podnikají v převážně francouzsky mluvícím velkoměstě), kteří se často dožadují svého práva používat francouzštinu bez ohledu na to, že se nacházejí na vlámském území. Dochází tak ke konfliktům a vzrušeným debatám – Vlámové se domnívají, že by se „přistěhovalci“ měli přizpůsobit, jejich protivníci naopak považují výjimku za své „svaté právo“ a požadují jejího rozšíření.¹³⁰

Již několik let zůstává nedořešen problém volebního obvodu Brusel-Halle-Vilvoorde (poprvé vyšel na světlo na jaře 2005). Celá záležitost se týká možnosti frankofonních a nemožnosti vlámofoonních obyvatel vlámských okresů Halle a Vilvoorde, které patří do společného volebního okresu s Bruselem, volit do svých jazykových sekci v dvojjazyčném Bruselu. Nejjednodušším řešením se zdá být

¹²⁷ Fitzmaurice, 2004, str. 146 a 151

¹²⁸ Istendael, 1998, str. 115

¹²⁹ Istendael, 1998, str. 94

¹³⁰ Istendael, 1998, str. 96

rozdělení těchto volebních okrsků, pro velký počet frankofonních obyvatel předměstí Bruselu by to však znamenalo, že by mohli volit pouze vlámské strany buď v nově vzniklém volebním okrsku Halle-Vilvoorde nebo by se tento mohl stát součástí většího okrsku ve Vlámském Brabantu.¹³¹

Názorným příkladem je situace starosty „vlámské“ obce Linkebeek na předměstí Bruselu, Damiena Thiéryho. Podle něj je v obci 84 procent obyvatel frankofonních obyvatel. V roce 2007 byl Thiéry zvolen starostou, jeho volbu však vlámská vláda (konkrétně ministr vnitra Marino Keulen) odmítla potvrdit, protože informace k volbám v roce 2006 rozeslal i francouzsky, což vláda označila za protizákonné. Thiéry uvádí pro New York Times absurdity své obce – frankofonní děti v jeho obci dostávají na školní výlety přibližně třetinu toho, co děti vlámské, a pokud chce starosta pro svou obec dotace, musí obecní knihovna obsahovat minimálně tři čtvrtiny knih ve vlámstině.¹³² Navíc podle něj hrozí přibližně 150 tisícům obyvatel předměstí Bruselu, že pokud bude volební okrsek rozdělen tak, jak si přejí Vlámové (tj. předměstí Bruselu budou součástí volebního okrsku Vlámský Brabant), budou tito převážně frankofonní obyvatelé vynuceně vlámizováni a úroveň Bruselu klesne. Požaduje proto, aby v případě, že dojde k rozdělení volebního okrsku Brusel-Halle-Vilvoorde, byla jeho obec připojena k dvojjazyčnému Bruselu.¹³³ Vlámové se však nechtějí nechat ochudit o své území a situace se tak zdá být neřešitelná. Podle posledních zpráv doporučila Rada Evropy panu Thiérymu a dalším dvěma starostům v podobné situaci, aby celou záležitost dali k soudu pro bránění demokracii.¹³⁴

Tlak na situaci kolem BHV, jak je tento problém zkráceně nazývám, ještě zvýšil Ústavní soud. Ten rozhodl, že pokud do příštích federálních voleb nedojde k rozdělení tohoto volebního okrsku, budou volby prohlášeny za neplatné (neústavní) z důvodu diskriminace.¹³⁵ Některé obce v okolí Bruselu však již dříve odmítly organizovat

¹³¹ EUobserver, <http://euobserver.com/883/27803>

¹³² The New York Times,

http://www.nytimes.com/2008/08/04/arts/04abro.html?_r=1&scp=6&sq=belgium&st=cse

¹³³ LVB.net, <http://lvb.net/item/5294>

¹³⁴ Euractiv, <http://www.euractiv.com/en/culture/europe-loses-patience-flemish-government/article-181234>

¹³⁵ De Morgen,

<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/52239/2007/11/13/Verkiezingen-2009-ongrondwettelijk-zonder-oplossing-BHV.dhtml>

volby¹³⁶, které jsou podle jejich názoru nezákonné a obec Steenokkerzeel v roce 2007 dokonce žalovala federální vládu s požadavkem na rozdělení okrsku BHV, ukončení organizování nezákonných voleb a podílení se obcí na organizaci takových voleb.¹³⁷

Napětí mezi dvěma hlavními skupinami obyvatel vyvolal v roce 2003 i jinak tak prospěšný zákon o zákazu propagace tabákových výrobků. Na základě tohoto zákazu (a tlaku sponzorů) se rozhodla Mezinárodní automobilová federace zrušit plánované závody Velké ceny Belgie vozů formule jedna ve Francorchamps (Spa – na valonském území). Parlament se snažil vzniklou situaci vyřešit výjimkou pro tento závod, tento návrh však zavrhly všechny vlámské strany (kromě VLD) a Ecolo.¹³⁸

Podobných případů můžeme najít mnoho. Více než jednotlivé události jsou však podstatné systémové změny. Např. Bocken a De Bondt poukazují na různý vývoj práva ve vlámské a valonské části Belgie či na odlišný způsob výuky na univerzitách v obou částech. Belgii tak nepřímo oddalují vnější vlivy – severní vlámská oblast inklinuje spíše k nizozemské a německé kultuře a zvyklostem, zatímco jižní valonská oblast je silně ovlivněna francouzskou společností.¹³⁹ Toto se netýká jen práva, ale všech oblastí veřejné i soukromé sféry.

Nicméně federalismus má i své přínosy. Přímým vlivem federalismu je snížení napětí mezi hlavními skupinami obyvatel (prokázaný nižším počtem demonstrací týkajících se jejich práv) a větší stabilita federálních vlád. Delegované pravomoci umožňují regionům a komunitám přizpůsobit své politiky místním podmínkám. Centrální vláda na přesunutí některých oblastí působnosti překvapivě ušetřila, protože dříve musela podporu některým skupinám kompenzovat stejnými nebo podobnými výhodami ostatním skupinám obyvatel. Snížením těchto nákladů došlo také ke snížení státního dluhu.¹⁴⁰ Na druhou stranu je snížení státního dluhu poměrně ironické – pokud by mělo dojít k rozpadu země, způsob rozdělení státního dluhu by byl jednou z klíčových otázek, proto jeho snížení zároveň snižuje nepříjemnost tohoto tématu. Průzkumy zároveň ukázaly, že federalizace Belgie nezvýšila poptávku jazykových skupin po nezávislosti. Mladší skupiny obyvatel jsou navíc schopny se ztotožnit

¹³⁶ Socialistworld, <http://socialistworld.net/eng/2007/06/03belgb.html>

¹³⁷ Het Nieuwsblad, <http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?articleID=1r1knbcu>

¹³⁸ Rihoux, De Winter, Dumont & Dandoy, 2003, str. 906

¹³⁹ Bocken & De Bondt, 2001, str. 18-19

¹⁴⁰ Swenden a Jans, 2006, str. 888-889

s belgickým státem, mimo jiné také proto, že nemají zkušenost s jazykovou diskriminací.¹⁴¹

V neprospěch Belgie hovoří příklady jiných federací, které uvádějí, že v případě bipolárních federací dochází často k jejich rozpadu.¹⁴² Případ federalizace Belgie je sice poněkud atypický (dvojitý dělení na regiony a komunity), nicméně vezmeme-li v úvahu skutečnou situaci v Belgii (hlavní vliv vlámského a frankofonního obyvatelstva), dá se belgická federace považovat za bipolární. V situaci, kdy politické strany hájí jen zájmy specifické (jazykové) skupiny obyvatel, zastávají takovou pozici i jejich ministři ve vládě. Při rovnoměrném rozdělení ministrů ve vládě (nepočítaje premiéra) může snadno dojít k zablokování situace. Swenden a Jans uvádějí příklad, kdy frankofonní ministr Moureaux pohrozil, že nechá dohodu o vývozu zbraní jednostranně podepsat Valonskou regionální vládou, pokud vlámské ministři nepřistoupí na kompromis.

Stranické programy vlámských křesťanských demokratů i liberálů již navíc podporují myšlenku konfederativní Belgie. Rostoucí volební zisky Vlaams Belang a jejich požadavek na nezávislost Vlámška vytvářejí tlaky i na další politické strany.

Omezila se také schopnost systému řešit jazykové spory. K největším konfliktům a vyjednáváním o problémových otázkách dochází při sestavování federální vlády. Neshody vzniklé během fungování vlády často vedou k jejímu pádu. Při existenci silných regionálních a komunitních orgánů, dostatečně delegovaných pravomocí a vzniku asymetrických koalic se však již lokální vlády nemusí tolik obávat o stabilitu federální vlády.

V neposlední řadě zůstává otázka, kdo vlastně hájí zájmy Belgie jako celku? Politické strany jsou rozdělené podle jazykové linie (neexistuje již jediná významná celofederální strana¹⁴³) a hájí zájmy regionů a komunit. Média jsou také jazykově a zájmově rozdělena, navíc spadají do kompetence komunit. Existence a popularita extrémních stran navíc vytváří tlak na radikálnější řešení, daleko od tradiční politiky konsensu.

V tomto pohledu významná se zdá jinak symbolická pozice královské rodiny. Role panovníka není ani tak důležitá z právního hlediska (jeho legislativní role) – je

¹⁴¹ Swenden a Jans, 2006, str. 889

¹⁴² Phillipov IN Swenden a Jans, 2006, str. 889

považován za „záruku práva, stability a jednoty země“¹⁴⁴. V souvislosti s touto pozicí se také král Albert II. často vyjadřuje – označuje Belgii za multikulturní stát, který uznává nároky na samosprávu jednotlivých skupin obyvatelstva, zároveň však vytváří most mezi oběma komunitami. Král také zdůraznil výhody a důležitost znalosti jazyka druhé z komunit pro překonání rozdílů mezi komunitami. Separatistické tendence označil panovník za ochuzující pro tradičně multikulturní národ. Pravdou také je, že pokud by Belgie zanikla, belgický král by ztratil nejen svou pozici, ale i práci.

Jsou však situace, se kterými si ani panovník neví rady. Když po volbách v roce 2007 došlo na sestavování vlády, bylo předem jasné, že se nebude jednat o jednoduchou záležitost. Logickým prvním krokem, bylo požádat o sestavení vlády vítěze voleb, tedy CD&V a vůdce její kandidátky (společně s N-VA), kterým byl Yves Leterme. Byla to právě jeho strana, která ve volbách vystupovala programem nutnosti dalších státních reforem. A právě tyto reformy, jejich nutnost a případná podoba se staly předmětem dohadů vlámský a frankofonních politických stran, které se měly dohodnout na podobě nové vlády. Leterme se svou snahou vytvořit vládu u frankofonních politických stran neuspěl. Jediní, kdo snad mohli mít ze vzniklé situace radost, jsou Vlaams Belang, kteří už by nejraději vyhlásili nezávislost Vlámka, prohlašující ústy svého předsedy Dewintera, že Belgie je stejně umělý stát, kde lidé nemají nic společného kromě „krále, čokolády a piva.“¹⁴⁵ I když mnoho obyvatel by s ním nesouhlasilo, rozštěpení politické scény podél jazykové linie se v tomto případě zdálo být Belgii téměř osudné.

Král poté požádal postupně několik předních politiků (Reynderse a De Deckera z MR, Dehaena a Van Rompuy z CD&V, a Verhofstadta z VLD), aby se pokusili zprostředkovat sestavení vlády. Nikomu z nich se to ale nepovedlo. Leterme se o sestavení vlády pokusil dvakrát, aniž by uspěl. Ve svém první prohlášení překvapivě zcela vypustil otázku dalšího vývoje federalizace, která však byla při jednáních největším předmětem sporů. Král a jím pověřené osoby vedli řadu zdlouhavých rozhovorů s předními belgickými politiky. Situace se několikrát vyostřila, ale nepřinesla žádný výsledek.

¹⁴³ Některé malé strany celobelgické jsou, např. komunistická strana.

¹⁴⁴ Říchová, 2004, str. 15

¹⁴⁵ The New York Times,

http://www.nytimes.com/2007/09/21/world/europe/21belgium.html?_r=2&ref=world&oref=slogin&oref=slogin

Během více než šesti měsíců bez vlády se začaly objevovat hlasy, zda Belgie vůbec federální vládu potřebuje, když vše ostatní zdánlivě více či méně fungovalo nezávisle na neexistující vládě. I když není zcela pravda, že by vláda neexistovala. Své funkce stále vykonávali odstupující ministři, kteří však již neměli podporu parlamentu a proto nemohli vykonávat žádná závažná rozhodnutí, jen fakticky vykonávat věci dříve schválené a plnit nastavené úkoly. S blížícím se koncem roku však vyvstávaly problémy, které se až dosud odsouvaly – např. vytvoření a schválení rozpočtu na další rok, záležitost, která budí ostré debaty i v méně rozděleném státě než je Belgie. Král proto pověřil Guye Verhofstadta vedením prozatímní vlády, která získala v prosinci 2007 tříměsíční mandát k řešení „neodkladných záležitostí“ (viz kapitola 3.4) včetně zahájení rozhovorů o další státní reformě.

4.2 Varianty dalšího uspořádání

Nacionalismus má navíc v dvou hlavních oblastech Belgie různou podobu. Ten vlámský je spíše kulturně-jazykový, zatímco Valoni prosazují spíše socio-ekonomické zájmy.¹⁴⁶ Současné rozdělení na regiony a komunity tak vyhovuje oběma stranám. Vlámům spíše komunitní systém, který zajišťuje jejich kulturně-jazykové potřeby, Valoni dávají přednost ekonomické samosprávě a vyhovuje jim tedy regionální rozdělení. Na pomyslném rozhraní jsou frankofonní Bruselané, kteří však vzhledem k současné situaci a pozici Bruselu stejně jako Vlámové kladou důraz na jazykovou otázku. Vlámové dlouhou dobu bránili vytvoření Bruselu jako dalšího regionu, protože se obávali, že tím frankofonní Belgičané získají převahu – ve své podstatě by měli dva regiony, zatímco Vlámové, kterých je v Belgii asi šedesát procent, jen jeden. Proto byl region Brusel vytvořen o mnoho let později, a to až po ujištění, že vlámská menšina v Bruselu bude mít zajištěna konsociační ochranná práva.¹⁴⁷

Jakékoli další změny v pravomocích regionů a komunit jsou plně v kompetenci federálního parlamentu. Paradoxně, zatímco jakoukoliv mezinárodní dohodu musí schválit i komunitní a regionální parlamenty, pro změnu ústavy jejich souhlas nutný není¹⁴⁸, byť ve federálním parlamentu jsou nastaveny rozhodovací procesy tak, aby

¹⁴⁶ Swenden a Jans, 2006, str. 879

¹⁴⁷ Swenden a Jans, 2006, str. 881

¹⁴⁸ Swenden a Jans, 2006, str. 881

nedošlo k poškození ani jedné ze skupin obyvatel. Tyto procesy tak kompenzují fakt, že Senát fakticky není schopen zájmy komunit a regionů přímo reprezentovat.

Do roku 2003 probíhaly volby do všech parlamentů zároveň. To mělo podstatný vliv na tvorbu koaličních vlád, které často tvořily stejné strany na federální i regionální a komunitní úrovni. Pro federální vládu je navíc typické, že pokud se jí účastnila strana z jedné jazykové skupiny, účastnila se jí i její sesterská strana z druhé jazykové skupiny. Těmto koalicím se pak říká „symetrické koalice“¹⁴⁹.

Od roku 2003 probíhají volby v jiných termínech (poprvé federální v roce 2003 a regionální a komunitní v roce 2004), což má za příčinu, že vytvořené koalice jsou na různých úrovních odlišné. Takže zatímco federální vládu tvořili po roce 2003 liberálové a sociální demokraté, po volbách v roce 2004 vznikla ve Valonsku koalice sociálních demokratů s křesťanskými demokraty, v Bruselu sociálních demokratů, křesťanských demokratů a zelených a ve Vlámku velká koalice křesťanských demokratů, liberálů a sociálních demokratů.¹⁵⁰ Situace, která může být běžná a dobře fungující v jiných federacích, způsobila v Belgii značné komplikace. Mimo jiné tak došlo k situaci, kdy stejná strana byla na jedné z úrovní ve vládě a na jiné v opozici, to vše se stejným vedením a snahou prosadit vlastní politiku. Tato situace také značně komplikuje mezivládní spolupráci.

Značnou asymetrii způsobuje také status Bruselu. Brusel je samostatný region, ale ne komunita, svůj vliv v něm uplatňují Vlámská a Frankofonní komunita. Bruselský parlament však může schvalovat dodatečná ustanovení, doplňující rozhodnutí obou komunit. Zájmy komunit zde provádějí jejich výbory. V případě, že není možné jasně určit příslušnost dané záležitosti jedné z komunit (Swenden a Jans uvádějí příklad domova důchodců, který se stará o obyvatele obou hlavních jazykových skupin), přísluší záležitost Sdílenému výboru komunit (COCOM).

Protože pro vlámofoonní obyvatele Bruselu není problém ztotožnit se s ostatními Vlámky, bylo možné spojit Vlámskou komunitu i region do jedné „komunity“, o které rozhoduje jeden parlament a vláda. Podobné spojení nemohlo proběhnout v případě frankofonních Belgičanů, protože podíl Bruselanů na frankofonním obyvatelstvu je

¹⁴⁹ Swenden a Jans, 2006, str. 883

¹⁵⁰ Swenden a Jans, 2006, str. 883

větší a jejich názory a politické a ekonomické postoje jsou tradičně odlišné od Valonska (jak již bylo zmíněno, Valoni preferují sociálně demokratickou reprezentaci, zatímco frankofonní Bruselané jsou spíše liberálové). Tento dualismus vyjadřuje i jeden z oficiálních názvů Frankofonní komunity – *Communauté Bruxelles-Wallonie*.¹⁵¹ Proto také mají frankofonní strany v Bruselu své pobočky, zatímco vlámské strany ne.

Debatu vyvolává snaha Vlámů o vlastní ústavu. Podle informací vlámského parlamentu došlo k ustavení první komise pro vytvoření vlámské ústavy již v roce 1996.¹⁵² Návrhů ústavy mezitím vzniklo několik, debata probíhá nejen uvnitř parlamentu, ale také mezi akademiky a širší veřejností. Komplikace způsobuje mimo jiné preference komunitního uspořádání Vlámky. Jakákoliv úprava současného federálního uspořádání na nižší úrovni je však proti federální ústavě a tudíž nezákonná. Premiér vlámské vlády Kris Peeters (CD&V) prohlásil, že vytvoření vlámské ústavy není prohlášením nezávislosti, že většina členských států federací a konfederací na světě má vlastní ústavy a vlámská ústava by měla jasně definovat, za čím si Vlámové a Vlámsko stojí a kam chtějí směřovat.¹⁵³

Vlámům však pomalu dochází trpělivost. Je to teď Vlámsko, které má fungující ekonomiku a Valonsko, které je závislé na jeho pomoci. V době nadvlády služeb a minimalizace těžkého průmyslu je průmyslové srdce Belgie zátěží pro společný rozpočet v mnoha ohledech (sociální systém, nezaměstnanost).¹⁵⁴ Vlámové proto požadují větší pravomoci v oblasti doprava, zdravotnictví, zaměstnanosti a spravedlnosti a také větší regionalizaci daňového systému a sociálního zabezpečení.¹⁵⁵

Na konci roku 2006 se ve zprávách objevila informace o rozpadu Belgie. Belgická frankofonní televize RTBF odvysílala 90minutový pořad, na jehož začátku se objevila zpráva, že Flandry vyhlásily nezávislost a že belgický stát se rozpadá. Jednalo se o novinářskou kachnu, která však vyděsila velké množství lidí. Televize ukazovala záběry emigrující královské rodiny a nových hranic včetně Bruselu. Tisíce lidí volaly do

¹⁵¹ Swenden a Jans, 2006, str. 885

¹⁵² Vlaams Parlement,

<http://www.vlaamsparlement.be/vp/informatie/informatieek/informatiedossiers/vlaamsegrondwet/index.html>

¹⁵³ HLN Belgie, <http://www.hln.be/hln/nl/957/Belgie/article/detail/412955/2008/09/11/Peeters-haalt-Vlaamse-grondwet-van-onder-stof.dhtml>

¹⁵⁴ Hulicius, 2006, str. 165

¹⁵⁵ BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7507506.stm>

televize, aby si ověřilo pravdivost zprávy, včetně belgických velvyslanců, kteří nevěděli, jak dále postupovat. Nakonec musel být po několika dlouhých minutách umístěn na obrazovku titulek, že se jedná pouze o žert. Ačkoliv se hodnotila vhodnost (etičnost) takového kroku, záměr televize se vydařil – rozběhla se hlubší diskuze o budoucnosti Belgie – navíc se také ukázalo, jak málo lidí si ve skutečnosti rozpad země přeje.¹⁵⁶ Jak reálný je tedy rozpad Belgie?

Nejradikálnější názory nejenže s rozpadem země počítají, ale vytvářejí i varianty dalšího uspořádání, které zahrnují účast jiných zemí. Paul Belien tak uvádí možnost, že by se Valonsko po rozpadu Belgie stalo součástí Francie, případně vytvořilo jakousi unii s Lucemburskem (a to ještě navíc poté, co by se část obývaná většinově německy mluvícím obyvatelstvem připojila k Německu). Uvádí dokonce historický citát, podle kterého se o podobné variantě uvažovalo již na konci druhé světové války. „*V Belgii jsou dvě komunity. Jedné říkají Valoni a ti mluví francouzsky, druzí jsou Vlámové a ti mluví druhem dolní nizozemštiny. Nemohou žít společně. Po válce bychom měli vytvořit dva státy, jeden s názvem Walloonie a druhý Flamingie a měli bychom spojit Lucembursko s Flamingii. Co tomu říkáte? (americký prezident Franklin D. Roosevelt Oliveru Lytteltonovi, členu Britského válečného kabinetu)*“¹⁵⁷

Z jiných názorů, Michel Daerden (vicepremiér a ministr vlády Valonského regionu i Frankofonní komunity) prohlásil, že pokud někdy dojde k rozpadu Belgie, je schopen si představit nový stát Valonsko-Brusel – federální stát se dvěma regiony. Uvedl také, že si rozpad státu dokáže představit v případě, že téměř veškeré fiskální pravomoci přejdou na regiony a federální vláda tak bude nadbytečná.¹⁵⁸

Regionům však zatím náleží jen menší část fiskálních pravomocí. V rámci výdajů sice regiony a komunity dokonce předčily federální vládu. (pokud odečteme úroky, které federální vláda platí za státní dluh, a vezmeme v úvahu, že velkou část federálních výdajů tvoří granty regionům a komunitám).¹⁵⁹ Těmto výdajům však zatím stále neodpovídá daňová samostatnost (většina příjmů vychází právě z oněch grantů). Komunity jsou naprosto závislé na grantech federální vlády, mimo jiné proto, že jejich

¹⁵⁶ BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6178671.stm>

¹⁵⁷ The Brussels Journal (Paul Belien), <http://www.brusselsjournal.com/node/2433>

¹⁵⁸ HLN Belgie, <http://www.hln.be/hln/nl/957/Belgie/article/detail/412121/2008/09/11/Daerden-quot-Staat-Wallonie-Brussel-is-levensvatbaar-quot.dhtml>

¹⁵⁹ Swenden a Jans, 2006, str. 885

neteritoriální charakter jim vůbec neumožňuje některé formy daní. Toto neplatí pro regiony, které mají jasně definovaná území. Vlámská komunita by navíc mohla tímto způsobem těžit z institucionálního spojení s Vlámským regionem. Nicméně stále asi tři čtvrtiny příjmů regionů tvoří granty federální vlády nebo sdílené daňové příjmy (např. z DPH).¹⁶⁰ Pro zvýšení své samostatnosti by tak regiony i komunity uvítaly větší daňové pravomoci.

Vedle již dříve uvedených důvodů pro setrvání belgické federace (finanční či stabilizační výhody či role panovníka), existuje řada dalších faktorů, které mají vliv na její setrvání. Rychlému rozpadu federace brání její konsociační charakter, který neumožňuje prosadit změny ve prospěch jedné skupiny na úkor druhé. Například větší fiskální samospráva a regionalizace zdravotnictví a sociálního zabezpečení by poškodila frankofonní obyvatelé Belgie, kteří tak mohou využít veta k ochraně svých zájmů.¹⁶¹

A je to právě konsociační model spolu s federalismem, kteří drží Belgii v chodu. Během institucionálních reforem byl systém nastaven tak, aby spíše než rozhodování prostou většinou vyžadoval jednání a dohodu. Netýká se to pouze změny ústavy, ale i dalších důležitých rozhodnutí. Skupina, která je v dané situaci v menšině (tj. frankofonní Belgičané v rámci federace či Vlámové v Bruselu), má možnost vyhlásit „poplach“, pokud čtvrtina jejich zástupců usoudí, že dané rozhodnutí by poškodilo jejich zájmy. Takovým situacím se však snaží většiny zabránit předem, aby se situace zcela nezablokovala. Všechny zúčastněné strany jsou proto nuceny hledat kompromis.

Důležitost politického konsensu a elitarismu pro křehkou stabilitu Belgie zmiňuje také Kunc, když srovnává výsledky potenciálního referenda o rozdělení země se situací v Československu v roce 1992. Pokud by se v ČSR tehdy uskutečnilo referendum, je Kunc přesvědčen, že by k rozpadu federace nedošlo, opačný výsledek očekává v případě belgického referenda.¹⁶² Složitost belgického systému tak považuje za výhodu pro přežití federace.

Nejpodstatnější se v tomto ohledu v poslední době jeví snaha o co největší mezivládní spolupráci, která vzhledem k asymetrické tvorbě koalic zablokováním jednání hrozí častěji. Díky nastavenému systému však i v případě, že nedojde k dohodě

¹⁶⁰ Swenden a Jans, 2006, str. 885

¹⁶¹ Swenden a Jans, 2006, str. 891

¹⁶² Kunc, 2000, str. 55

v určitém tématu, může vše ostatní pokračovat beze dalších potíží (zablokování jedné otázky neznamena záblokování fungování celé země). Stalo se tomu tak například v případě jednání kolem DHL.¹⁶³

Velkou roli v diskuzích o budoucnosti Belgie hrají media. Během vládní krize v roce 2007 se v domácích novinách objevovaly titulky typu „Rozdělený národ – krize identity v Belgii“¹⁶⁴, „Ještě deset let Belgie“¹⁶⁵, „Volání po rozpadu jsou v Belgii stále hlasitější“¹⁶⁶. Noviny zmiňovaly desítky průzkumů, citovaly názory mnoha Belgičanů a lidé žijící mimo Belgii museli mít pocit, že už k rozpadu Belgie musí dojít každým dnem. S ustavením prozatímní i dalších vlád se však situace opět na čas uklidnila a i když stále existuje řada blogů či jiných webových stránek¹⁶⁷, kde se rozpad Belgie pravidelně řeší, rozpad není tak aktuální, jak jej média vykreslila. Protože médiím jde často o zisk a o přežití, je pravděpodobnější, že slova jako „krize“ a „rozpad“ se prodávají mnohem lépe než „dohoda“ a „spolupráce“.

Nezdá se totiž, že by občané případné rozdělení země vítali. Vlámové, natož frankofonní Belgičané, mají daleko méně separatistické tendence než třeba Baskové, či obyvatelé Quebecu nebo Skotska.¹⁶⁸ Nedávno provedený průzkum zjistil, že 87 procent Belgičanů si přeje pokračování společného státu, a král Albert II vyjádřil důvěru, že Belgie – jako národ – má slibnou budoucnost.¹⁶⁹ Dan Bilefsky tak ve svém článku *Outrage in Belgium after television broadcast hoax* uvádí srovnání belgických regionů jako manželů nespokojených v manželství, kde ani jeden ale nechce rozvod, protože se nechce vzdát svých dětí.¹⁷⁰ The Guardian dokonce označuje Belgii za místo střetu dvou tektonických deset, germánské a latinské, se stále horšími otřesy.¹⁷¹

Vývoje v Belgii se neobává ani vlivný časopis Forbes, který očekává, že náročné diskuze o budoucnosti země povedou k dalším reformám, rozpad země je však ve

¹⁶³ Deschouwer, 2006, str. 908 – 909

¹⁶⁴ The Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1563466/A-nation-divided---Belgiums-identity-crisis.html>

¹⁶⁵ Het Nieuwsblad, http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?ArticleID=DMF21092007_099

¹⁶⁶ The New York Times,

http://www.nytimes.com/2007/09/21/world/europe/21belgium.html?_r=3&ref=world&oref=slogin&oref=slogin

¹⁶⁷ Např. The Brussels Journal je zdá se velmi tendenčně zaměřený.

<http://www.brusselsjournal.com/node/2474>

¹⁶⁸ Swenden a Jans, 2006, str. 891

¹⁶⁹ Expatica, http://www.expatica.com/actual/article.asp?subchannel_id=49&story_id=22088

¹⁷⁰ International Herald Tribune, <http://www.ihrt.com/articles/2006/12/20/opinion/edmnookin.php>

střednědobém hledisku nepravděpodobným. Navíc neočekává ani příliš velký negativní dopad vládní krize z roku 2007 na ekonomiku země. Právě názor Forbesu je podstatný pro investory a tím pro další ekonomickou stabilitu (příliv investic do) Belgie.¹⁷²

V případě překonání všech překážek zbývá stále ještě již zmiňovaný Brusel, frankofonní ostrov na vlámském území, tak důležitý pro velké množství Vlámů, kteří sem dojíždějí každý den za prací. Technicky vzato si navíc Vlámský region za své hlavní město zvolil město, které ani neleží na jeho území. Zájem o co nejkldnější a nejhladší vývoj situace má také Evropská unie. V současné době se v Bruselu koná část zasedání Evropského parlamentu, a své sídlo z hlavních institucí EU zde má Rada Evropské unie, Evropská Komise, Hospodářský a sociální výbor a Výbor regionů. V důsledku takové koncentrace rozhodování Brusel přitahuje také velké množství neziskových organizací, lobbyistický skupin, think tanků, a dalších organizací. Sídlí zde také „Brussels-Europe Liaison Office“, organizace zodpovědná za propagaci obrazu Bruselu jako hlavního města Evropy. Podle některých odhadů pracuje v Bruselu pro Evropskou unii kolem 30 tisíc osob a přibližně stejné množství je zaměstnáno v jiných organizacích napojených na EU. Brusel je také politickým sídlem Severoatlantické aliance (NATO), Západoevropské unie (ZEU/WEU). Některé země tak mají v Bruselu až tři zastoupení – běžnou ambasádu, ambasadora při EU a při NATO. Po Washingtonu je tak Brusel druhý na světě v počtu diplomatických zastoupení. Image Belgie je proto velmi důležitá nejen pro Belgii samotnou.

Právě přítomnost Evropské unie však povzbuzuje myšlenku na zcela jiný druh uspořádání bruselské otázky, než je jeho přiřknutí jednomu či druhému z „rozhádaných manželů“. V médiích se stále častěji objevuje návrh na vznik samostatného Bruselu, jakéhosi městského státu, a to ať už zcela nezávislého nebo třeba ve správě Evropské unie, podobně jako Washington ve Spojených státech amerických.¹⁷³ Podobné stanovisko zastává i skupina intelektuálů a politiků prosazujících rozdělení Belgie, kteří jsou často členy skupiny Warande, „okna Vlámů v Bruselu“.¹⁷⁴ Další možností je rozšíření Bruselu o Vlámský a Valonský Brabant. Možnou budoucí existenci samotného Bruselu jako hlavního města EU, ne však ve smyslu Washingtonu, ale jako nezávislého

¹⁷¹ The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/17/iantraynor.international>

¹⁷² Forbes.com, <http://www.forbes.com/feeds/afx/2007/12/04/afx4401225.html>

¹⁷³ The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/17/iantraynor.international>

¹⁷⁴ De Warande, <http://www.dewarande.be/showarticle.aspx?l=NL&iSectionID=1&iSub=4>

městského státu s členstvím v EU (se všemi právy i povinnostmi), připouští i profesor van Parijs, který však evidentně preferuje zachování Belgie jako „chytře reformované federace“. Dodává, že Belgie by měla vycházet ze svých kvalit a naučit se respektovat rozdíly. Dosáhnout by toho podle něj měla vytvořením jednoho jediného belgického volebního okrsku.¹⁷⁵ Podle Pavia Group, která tuto myšlenku prosazuje, s tímto souhlasí liberálové i zelení, názory socialistů a křesťanských demokratů se liší a nacionalistické strany jsou proti tomuto návrhu.¹⁷⁶

Jak vlastně působí Evropská unie a její fungování na federalizaci v Belgii? Řada akademiků považuje vliv Evropské unie větší u centralizovaných států než u federací.¹⁷⁷ John tvrdí, že EU pohání decentralizaci a federalizaci Belgie.¹⁷⁸ Pokud EU podporuje spolupráci na regionální úrovni, podryvá tím funkci a vliv federální vlády? Beyers a Bursens ve svém textu přesvědčivě prokázali, že fungování rozhodovacích a implementačních procesů v rámci EU má naopak velký vliv na spolupráci a to až už meziregionální, tak i mezi regiony a federální vládou. I když totiž regiony, případně komunity, mají v některých oblastech plnou pravomoc rozhodovat, řada politik a procesů v EU zahrnuje smíšené kompetence na úrovni regionů i federace.¹⁷⁹ Pokud by v takových případech vlády nespolupracovaly, nemohlo by nikdy dojít ke shodě a ani implementaci politik EU. V zahraniční politice tak mají regiony i komunity možnost uzavírat dohody v rámci svých kompetencí a mají často na různých úrovních své zástupce, ti jsou ale stále organizováni pod vedením federálního ministerstva zahraničí.¹⁸⁰

Před rokem 1992 se navíc jednání Rady ministrů EU mohli účastnit jen zástupci národních vlád a jen oni měli právo hlasovat. Maastrichtská smlouva umožnila zástupcům regionálních vlád účastnit se zasedání Rady, nicméně každý zástupce v Radě musí vystupovat jednotně s postojem své členské země, aby se zabránilo přenosu národních sporů na úroveň EU.¹⁸¹ Domácí regionální a federální orgány jsou tímto nuceny se předem dohodnout na společné národní strategii, se kterou chtějí vystupovat

¹⁷⁵ Van Parijs, 2007

¹⁷⁶ Pavia Group

¹⁷⁷ Beyers a Bursens uvádějí příklady řady protichůdných srovnání, str. 1059

¹⁷⁸ John, 2001, str. 76

¹⁷⁹ Beyers a Bursens, 2006, str. 1061

¹⁸⁰ Beyers a Bursens, 2006, str. 1063

¹⁸¹ Beyers a Bursens, 2006, str. 1064

v Radě. Vnitrostátní shoda je proto nutná, pokud chce země něčeho v Radě dosáhnout. Velké množství politik je také jen (či ve větší míře) v rukou federální vlády (např. politika sociálního zabezpečení). Podíl regionů a komunit je také malý v případě vytváření nových Smluv v rámci Unie jako byla například i Smlouva o Evropě – Belgie neměla v Konventu regionální zástupce, a to i navzdory tomu, že případná nová Smlouva musí být ratifikována všemi šesti parlamenty (tj. regionálními, komunitními a federálním – za Vlámský region a komunitu schvaluje jeden parlament).¹⁸² Beyers a Bursens tak nenarazili na žádný příklad, kdy by fungování Evropské unie ve vztahu k Belgii podporovalo nějaké separatistické tendence. Naopak se shodují na tom, že EU zdůrazňuje důležitost federální vlády. Zvláště pak připomínají, že některé celosvětové instituce, země či formy dohod často neuznávají entitu, která není nezávislým státem, za schopnou se samostatně podílet na uzavíraných dohodách.

Belgie bývá srovnávána právě s Evropskou unií, svou komplexností, nutností konsensu, byrokracií, množstvím institucí... Nečeká tedy Evropskou unii podobný osud jako Belgii (myšleno rozpad či přinejmenším výrazná krize)? Jean Quatremer, novinář specializující se na evropské záležitosti se domnívá, že rozdíl mezi Belgií a Evropskou unií je v dobrovolnosti druhého z uskupení a proto se o osud EU neobává. Je také zastáncem modelu městského státu pro Brusel a jako zdroj příjmů by si pro něj představoval daň z institucí EU.¹⁸³ Určitě zajímavý by byl pro Brusel jiný návrh a to odvádění daně z příjmu osob ne podle místa bydliště, ale podle místa zaměstnání.¹⁸⁴

Swenden a Jans si další vývoj představují následovně. Vlámští politici se budou snažit o získání dalších pravomocí (např. větší fiskální samostatnost). Frankofonní politici se jim v tom budou snažit zabránit, mimo jiné tím, že budou přicházet s vlastními těžko splnitelnými požadavky. Některé z vlámských požadavků dojdou naplnění a celá situace se bude opakovat. Bude docházet k dalšímu rozpadu centrální moci, nicméně pomaleji, než by si přáli Vlámové a rychleji, než by si představovali frankofonní obyvatelé a politici. Nicméně federální vládě stále zůstává dostatek (a důležitých) oblastí k rozhodování. Federalismus se tak v Belgii z dlouhodobého

¹⁸² Beyers a Bursens, 2006, str. 1072

¹⁸³ Cafebabel, <http://www.cafebabel.com/eng/article/23093/jean-quatremer-a-nation-has-been-born-flanders.html>

¹⁸⁴ Charles, Deschamps and Weickmans IN Gérard, 2001, str. 41

hlediska může projevit jako „sametový mezistupeň“ při přechodu z jednotného státu na konfederaci.

A pozice belgických politických stran? Ty frankofonní podporují setrvání současné situace, případně co nejpomalejší změny v současném rozdělení. Program stran je v tomto velmi podobný. MR ve svém programu klade důraz na frankofonní vzájemnost, kulturní svázanost Bruselu a Valonska a nutnost jejich institucionálního sblížení, aby došlo k vytvoření rovnováhy k vlámským požadavkům, která je důležitá pro vyjednávání o pravomocích a rovnoprávnosti. MR přitom poukazuje na nerespektování práv frankofonních občanů v okolí Bruselu a nutnosti boje za jejich práva. Podle MR je nutné zabránit konfедераčním nárokům Vlámka, rozdělení BHV a především přechodu jakékoliv změně systému sociálního zabezpečení.¹⁸⁵ CDH také prosazuje sloučení frankofonních zájmů Valonska a Bruselu. Zdůrazňuje, že frankofonní obyvatelstvo jako menšina ve společném státě musí být jednotné pro vytvoření silné pozice vůči vlámským požadavkům. Prioritou je také institucionální zeštíhlení, CDH poukazuje na to, že již nyní jsou někteří ministři společní pro Valonský region a Frankofonní komunitu a doporučuje v tomto procesu pokračovat. Měla by tak vzniknout „jediná vláda, jediná strategie, jediné území“. Překvapivé je, že v souvislosti s požadavkem na rozšíření oblasti dvojjazyčného Bruselu CDH počítá s navýšením počtu vlámského obyvatelstva v Bruselském regionu, což by podle strany mělo přispět ke zlepšení vztahů mezi obyvatelstvem v Bruselu, k větší rovnováze a uklidnění napětí.¹⁸⁶

Vlámské politické strany podporují další přechod pravomocí a pokračování regionalizace (postoj křesťanských demokratů a liberálů ke konfederaci již zde byl uveden). SP.A by ráda získala pro Vlámko kompletní zaměstnaneckou politiku či správu železnic (nadále však podporuje setrvání federace).¹⁸⁷ VLD klade důraz mimo jiné na daňovou politiku a to konkrétně na regionalizaci a snížení zdaňování firem, a navrhuje tzv. vnitřní státní reformu, tj. zefektivnění provincií a větší spolupráci obcí.¹⁸⁸ Pro Groen! je podstatná solidarita mezi lidmi bez rozdílů, nicméně požaduje dodržování jazykového uspořádání Belgie a fungování sociálního zabezpečení na základě detailního

¹⁸⁵ Le Manifeste Réformateur, str. 10 a 29, <http://www.mr.be/Le-Mouvement/Nos-Valeurs/LE-MANIFESTE/manifeste.pdf>

¹⁸⁶ CDH, <http://www.lecdh.be/nous-et-vous/nos-id%C3%A9es/la-r%C3%A9volution-de-la-gouvernance>

¹⁸⁷ SP.A, <http://www.s-p-a.be/nationaal/ideeen/standpunten/detail.asp?iThemaID=7#>

¹⁸⁸ Open VLD, <http://www.vld.be/?type=nieuws&id=1&pageid=24080>

a průhledného plánování. Z institucionálního hlediska navrhuje sloučení Frankofonní komunity a Valonského regionu (se zachováním práv Německojazyčné komunity), tak jak k tomu došlo u vlámských institucí. Pro Brusel pak chtěli vytvoření vlastní komunity na základě již existujícího Společného komunitního výboru.¹⁸⁹

Budoucnost Belgie tak opět záleží na schopnosti stran se dohodnout a spolupracovat.

¹⁸⁹ Groen, http://www.groen.be/uploads/programma/09/21_staatsvorming.pdf

Závěr

Historickým vývojem se Belgie stala značně různorodým územím. Zatímco v 19. století znamenalo být součástí politické elity mluvit francouzsky, ve 20. století se pozice vyrovnaly (počet ministrů ve vládě musí být rovnoměrný za každou ze dvou hlavních jazykových skupin), či dokonce částečně obrátily ve prospěch vlámského obyvatelstva (federálním premiérem je v drtivé většině případů Vlám¹⁹⁰). Vlámové nyní tvoří většinu ve federálním státě, nicméně menšinu v hlavním městě Bruselu. Dalšími abnormalitami je také přítomnost velkého množství imigrantů v Bruselu a existence německé menšiny (a komunity) na území Valonského regionu.

Po ustálení jazykové hranice a vytvoření komunit a regionů došlo k dočasnému vyřešení jazykové otázky. Vinou existence těchto prozatím neměnných oblastí je mobilita obyvatelstva poměrně nízká. Výjimku tvoří oblast Bruselu a jeho okolí, které také vyvolávají největší dohady. Brusel jako každé velkoměsto, natož hlavní město, má tendence se rozrůstat. Jakákoliv změna v tomto ohledu (rozšíření bilingvního území) a tedy zásah do jejich teritoria je pro Vlány nepřijatelná. Pokud však Brusel musí ubytovat stále rostoucí počet svého převážně francouzsky mluvícího obyvatelstva bez rozšíření dvojjazyčného území, musí tito obsadit právě předměstí Bruselu a jeho okolí, což vede k paradoxní situaci, kdy frankofonní menšina v některých obcích přesahuje 50 a více procent obyvatel. Tyto obce mají často výjimku v podobě tzv. „jazykových prostředků“, to znamená, že poskytují informace občanům i ve francouzském jazyce, nicméně oficiálně jsou považovány stále za obce vlámské a jako s takovými je s nimi zacházeno.

Opačným problémem je oblast volebního okrsku BHV, kde vlámskému obyvatelstvu nepřísluší stejná práva jako frankofonním obyvatelům (tj. možnost volit do bruselských orgánů). Obě situace způsobují zablokování vyjednávání o dalších státních reformách, které se zdají být nutné a nevyhnutelné.

¹⁹⁰ V období voleb v roce 2007 je objevila zpráva, že se by se premiérem mohl stát frankofonní socialista di Rupo, mezi jeho nedostatky však vedle skandálů v socialistické straně patří také nedostatečná znalost vlámstiny. Tehdejší vlámský premiér Letermé také vyvolal pobouření, když frankofonní obyvatelé Belgie označil za „mentálně neschopné naučit se vlámsky“. TIME, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1630964,00.html>

Vlámové požadují regionalizaci dalších pravomocí (např. z oblasti zaměstnanecké politiky, sociálního zabezpečení či dopravy), komunity také stále postrádají finanční nezávislost. Případné změny však zdá se komplikuje ekonomická situace především ve Valonsku. Zatímco Vlámsko má více než vyrovnaný rozpočet, pro Valonsko je důležitý princip solidarity v systému sociálního zabezpečení a také další dotace a transfery. Nezdá se totiž, že by frankofonní obyvatelé ve společném státě chtěli zůstat z konzervativních či sentimentálních důvodů.

Je tomu skutečně tak a vyřešila by se tedy situace zlepšením ekonomické situace frankofonních regionů? Pro tuto otázku chybí podrobnější informace. Řada publikovaných průzkumů veřejného mínění totiž vykazuje protichůdné výsledky, jejich srovnání je navíc prakticky nemožné (liší se ve vzorcích respondentů, v položených otázkách atd.). Je možné se tak proto setkat jak s názory, že se Belgie již brzy rozpadne, stejně jako i s výsledky, že rozpad Belgie si vlastně nikdo nepřeje. V tomto případě bych si však dovolila nesouhlasit s názorem pana profesora Kunce, že v případě uskutečnění belgického referenda by došlo k rozpadu Belgického království. Samozřejmě záleží na způsobu formulace otázky v referendu. Pokud by však byla Belgičanům dána možnost rozhodnutí se mezi rozdělením Belgie a pokračování federalizace, pevně věřím, že by většina zvolila druhou z možností.

V nejbližší budoucnosti je pravděpodobná užší spolupráce mezi Brusel a Valonskem, vzhledem k tomu, že ji za podstatnou považuje většina frankofonních politických stran. Stává se totiž, že Valoni neznají problémy frankofonních Bruselanů a naopak. Vlámové v tomto ohledu tvoří značně propojenější komunitu a mohou postupovat jednotně, zatímco frankofonní politici při jednáních nejsou jednotní a mohou tak ohrozit projednávání vlastních zájmů.

Toto spojení by mělo posílit nejen pocit vzájemnosti u obou regionů, ale také vyrovnat pozice ve vztahu k Vlámům. Je nutné zdůraznit, že by bylo vhodné, aby se tato spolupráce netýkala jen oblasti kultury, ale především by měla posílit ekonomickou soudržnost obou regionů. V současné době již funguje systém solidarity, který po každé nové reformě upravil financování v rámci Frankofonní komunity. Je však zapotřebí posílit ekonomickou soběstačnost frankofonních regionů, jejich ekonomický růst a rozvoj pracovních míst. Situaci, která není jednoduchá pro žádný stát či region s historií průmyslové oblasti, navíc komplikuje složitá federativní struktura. Nezbyvá než

federativní, valonské a bruselské vládě doporučit užší spolupráci v otázkách zaměstnanosti (získání větších pravomocí by jistě uvítala i vlámská vláda), získávání dotací z rozpočtu Evropské unie a zpracování investičních pobídek. Pokud se nebudou některé části obyvatelstva muset obávat o svou budoucnost a především poklesu životní úrovně, je pravděpodobné, že budou lépe přístupní dalšímu přebírání pravomocí a institucionálním reformám.

Federalizace se totiž zdá být nezadržitelným procesem. Jeho hladký průběh by měl být prioritou pro každou vládu. Existence politiky konsensu vede často k rozsáhlým debatám a nutnosti ústupků, nicméně také zaručuje ztotožnění se většiny populace se změnami. Komplikací celého procesu je jeho vzrůstající složitost a celková náročnost fungování federace a jeho složek. Otázkou zůstává také finanční náročnost celého projektu, vzhledem k tomu, že federální vláda často, aby došlo k dohodě ke spokojenosti všech, nabídne tomu, kdo se cítí být v nevýhodě, finanční kompenzace.¹⁹¹

Za první Verhofstadtovy vlády došlo k podstatným změnám směrem k další regionalizaci pravomocí a tím k větší samostatnosti především regionů. Zároveň se tím snižuje solidarita mezi regiony. Zdá se však, že federalizace v Belgii se vyvíjí postupně k větší samostatnosti svých složek, které mají nejen možnost přizpůsobit své politiky lokálním podmínkám, ale které také mezi sebou spolupracují (byť často proto, že musí).

Otázkou zůstává další vývoj federalizace. Nutnost řešení otázky BHV (především kvůli hrozbě případné neplatnosti příštích federálních voleb) zatím blokuje veškerá jednání. Vzhledem k přetrvávající ekonomické nerovnováze zatím nelze očekávat souhlas frankofonních politiků s dalším předáváním pravomocí. Vedle již zmíněných politiků by Vlámové rádi řešili např. otázku zdaňování podniků. Federální vláda se však této otázky obává z důvodu hrozby vzniku daňové soutěže (i když většina komentátorů ji označuje za nepravděpodobnou z důvodu jazykového rozdělení země a případného růstu nákladů na dopravu u většiny firem v případě přesunutí jejich působiště).

Z pohledu dalšího vývoje federalizace a především krize ve jednáních je zajímavá role malé Německojazyčné komunity. Její premiér Karl-Heinz Lambertz byl jedním ze tří zkušených politiků, které král požádal o spolupráci při řešení situace v létě

¹⁹¹ Van der Stichele & Verdonck, 2001, str. 41

2008, kdy opět nedošlo k dohodě o další státní reformě.¹⁹² Premiér Lambertz je vystudovaný právník, velmi se zajímá o státní reformu a účastní se jednání.¹⁹³ Jeho pozice mimo vlámský a frankofonní tábor mu umožňuje částečně nestrannou pozici a je vhodným prostředníkem při jednáních.

Nezbývá než znovu zdůraznit roli konsensu v dalších jednáních o osudu federace. I nyní pokud vládní strany vyjednávají o státních reformách, konzultují své postoje s demokratickými nevládními stranami, protože pro případné prosazování reformy potřebují dvoutřetinovou většinu. Je proto důležité, aby se na reformách shodla většina politického spektra. Samozřejmě splnit nároky všech je nemožné, proto jsou jednání tak zdlouhavá a často zamrzávají na sporných bodech.

Pokud by přeci jen došlo (a to spíše v dlouhodobém horizontu než v současné době) k rozpadu Belgie, půjde pravděpodobně o rozpad pomalý a velmi promyšlený. Z již uvedených variant v kapitole 4 se nabízí varianta tří samostatných území – Vlámka, Valonska a Bruselu jako městského státu. Opět se zdá být podstatné, aby před rozdělením země došlo k vylepšení ekonomiky Valonska a propracování finanční nezávislosti Bruselu. Zároveň se však nabízí otázka, zda, pokud k takovému ekonomickému vylepšení dojde, bude rozdělení země nutné, resp. vítané. Pokud totiž žádná z částí země nebude společnému státu přítěží a jednotlivé regiony/komunity dokáží těžit ze své různorodosti, je existence federace pro Belgičany spíše výhodná.

Často se v souvislosti s uspořádáním Belgie hovoří o podobnosti s Evropskou unií. EU se v posledních letech snaží přenést usnesení z několika svých ustavujících smluv do podoby jakéhosi ústavního textu. Základní text tohoto společenství je však prozatím pro většinu jeho občanů nesrozumitelný a opředený mnoha nepřesnostmi/předsudky/negativními postoji. Už jen ve srovnání s ústavou Spojených států amerických má tento evropský dokument velkou nevýhodu – musí být napsán ve 23 jazycích. Spojené státy se navíc již postupem času a historickými událostmi staly federací amerických občanů, zatímco Evropská unie má v nejbližší době šanci stát se spíše federací evropských států.¹⁹⁴

¹⁹² BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7512975.stm>

¹⁹³ HLN, <http://www.hln.be/hln/nl/1274/Land-in-crisis/article/detail/352365/2008/07/18/Biografie-Karl-Heinz-Lambertz.dhtml>

¹⁹⁴ Russell in Ortino, 2005, p. 9

Evropská unie neodpovídá žádnému z klasických federálních modelů. Přesto se potýká s některými klasickými výzvami federalismu. Jednou z nich je asymetrie. V případě EU se objevuje mj. v rozdílném přístupu k jednotlivým politikám včetně zavádění eura, výjimkami pro některé země, či návrhem na možnost „rozšířené spolupráce“ pro menší skupinu zemí. Russell však ve svém textu tvrdí, že nejde o nic neobvyklého, že „Svět nezná federaci, ve které by všechny její složky byly zcela rovnoprávné, ať už formálně podle zákona, stejně jako podle skutečné úrovně moci a vlivu.“¹⁹⁵ To nic nemění na tom, že právě tyto rozdíly a nerovnosti jsou nejčastější příčinou sporů mezi státem a jeho částmi, stejně jako mezi jednotkami navzájem. Značnou asymetrii vykazuje také Belgie, jejíž schopnost konsensu je dávana za příklad při jednáních v institucích EU a na mezivládních konferencích.

Image Belgie navenek je dobrá, větší obavy vyvolala jen vládní krize v roce 2007, kdy situaci především zahraniční média sledovala s obavami, nicméně schopnost jednotlivých částí Belgie a politických stran dohodnout se je známá a proto menší problémy ani nezískávají v zahraničí pozornost. Podobně se o řadu záležitostí ani nezajímá většina obyvatelstva, vždy se jen rozvíří diskuze v případě, že se jedná o složitější problém (jako např. BHV) či v případě, že se dotkne většího počtu obyvatel a jejich každodenního života (např. zdánlivá hrozba rozpadu země).

Belgie je považována za velmi proevropskou zemi. Evropská unie má neoddiskutovatelný vliv na vývoj v Evropě. Kandidátské země musely a musí přizpůsobit svůj legislativní systém zemím EU a sladit se s jejími nároky na demokratické řízení státu, lidská práva a ekonomický liberalismus. S nadsázkou lze říci, že zatímco ve středověku bylo hlavní myšlenkou šířenou ze západu na východ křesťanství, dnes jsou to myšlenky liberální demokracie a sociální kapitalismus¹⁹⁶. Evropská unie má tedy i velký vliv na Belgii, menší již Belgie na Evropskou unii. Samotný model federalizace Belgie je na Evropskou unii pravděpodobně nepoužitelný, už jen proto, že jde o zcela opačný způsob vzniku (případné) federace. Proto by se pro Unii lépe hodilo federální uspořádání typu např. Německa, což už však není předmětem této práce. Belgický model federace je však možné doporučit pro jeho schopnost spolupráce a vyřešení i složité situace k alespoň částečné spokojenosti všech.

¹⁹⁵ Russell in Ortino, 2005, p. 17

¹⁹⁶ Russell in Ortino, 2005, p. 16

Jaký vliv má vlastně hypoteticky rozpad země, která je členem Evropské unie, na další vývoj této země i EU? Předpokládá se (stejně jako třeba u případného vyhlášení nezávislosti Skotska), že nástupnické země v Unii zůstanou (resp. se stanou jejími členy). Rozdíl snad Unie pozná na větším počtu členů, což s sebou přináší institucionální otázky, jinak by však její fungování nemělo být nijak výrazně zasaženo. Fungování nástupnických států Belgie by velmi záleželo na tom, jak by k rozpadu došlo (tj. za jakých okolností) a jak by vypadalo výsledné uspořádání. Flandry s Bruselom i bez něj na tom budou podstatně lépe než Valonsko, případně samostatný Brusel by sice musel překonat několik překážek, do budoucna má však velké předpoklady stát se úspěšným městským státem. Valoni by sice případným rozpadem nejprve trpěli nejvíce, ale s pomocí peněz z Unie by se z dlouhodobého hlediska mohli dostat na současnou federální úroveň. Na takový průběh událostí však s obavou pohlížejí ostatní evropské země, které mají na svém území separatistická hnutí. Obávají se dominového efektu a tím ohrožení svých státních zájmů.

Cizojazyčné resumé

Due to historical development is Belgium a very diverse territory. The main nations at this territory are the Flemings and the Walloons that are quite different politically and culturally – the Flemings very much resemble the Dutch and the Wallons the French. The Flemings form a majority in Belgian state but are a minority in the capital Brussels. The distribution of power is rather complex and many issues rely on the policy of consensus (mutual agreement to ensure at least partial satisfaction of nearly everybody using compromises).

Since the formation of Belgium in 1830, it has transformed from a unitary into a federal state. These historical developments are described in the first chapter of this thesis. The second chapter explain the political system in Belgium, including the main political parties and the nacionalistic parties (and their influence on the process of federalisation of Belgium).

The main chapter (number three) follows the developments that took place in Belgium during the set time frame (1999 – 2007) with stress on the three federal elections (1999, 2003 and 2007), the situation before and after the elections, the forming of governments and the main issue those goverments faced. The process of federalisation has evolved by the fifth state reform and is thoroughly followed in this chapter.

Finally, the influence of federalisation on everyday life and the functioning of the state is shown on several cases (including Brussels, the BHV constituency and the post-election crisis in year 2007). The future development of federalisation and of the situation in Belgium is analyses based on the gathered information. There is also a link made between Belgium and the European Union.

Seznam použitých pramenů a odborné literatury

Primární prameny

- [1] BOCKEN, H. a BONDT, W. DE. *Introduction to Belgian law*. Bruxelles: Bruylant, Hague: Kluwer Law International, 2001. 464 s. IBSN 2-8027-1458-9.
- [2] GELLNER, E. A. *Nations and nationalism*. 1. vydání. Oxford : Blackwell, 1983. 150 s. IBSN 0-631-13088-8.
- [3] HORST, H. VAN DER. *Dějiny Nizozemska*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 667 s. IBSN 80-7106-487-4.
- [4] HULICIUS, E. *Belgie*. 1. vydání. Praha: Libri, 2006, 185 s. ISBN 80-72-77-191-4.
- [5] ISTENDAEL, G. VAN *Belgický labyrint*. 1. vydání. Praha: Cinemax, 1998. 285 s. IBSN 80-85933-24-1.
- [6] JOHN, P. *Local Governance in Western Europe*. London: Sage Publications, 2001, 202 s. IBSN 0-7619-5637-9.
- [7] KUNC, J. *Stranické systémy v re/konstrukci*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 262 s. IBSN 80-85850-79-6
- [8] RUSSELL, P. H. *The future of Europe in an era of federalism*. In: ORTINO, S., ŽAGAR, M. a MASTNY, V., eds, *The changing faces of federalism*. Manchester, UK: Manchester University Press, 2005. 313 s. IBSN 0-7190-6996-3.
- [9] ŘÍCHOVÁ, B. *Komparace politických systémů II*. 3. přepracované vydání. Praha: Oeconomica, 2004, s. 4–20. IBSN 80-245-0757-9.
- [10] SWENDEN, W. *Federalism and Regionalism in Western Europe. A Comparative and Thematic Analysis*. New York: Palgrave Macmillan, 2006, 325 s. IBSN 1-4039-0627-0.
- [11] DE WITTE, B. *Regional autonomy, cultural diversity and European integration: the experience of Spain and Belgium*. IN: ORTINO, S., ŽAGAR, M. a MASTNY, V., eds, *The changing faces of federalism*. Manchester, UK: Manchester University Press, 2005. s. 202–225. IBSN 0-7190-6996-3.

Sekundární zdroje

- [12] BEYERS, J. a BURSENS, P. *The European Rescue of the Federal State: How Europeanisation Shapes the Belgian State*. In *West European Politics*, listopad 2006, Vol. 29, No. 5, s. 1057-1078.

- [13] DESCHOUWER, K. *And the Peace Goes On? Consociational Democracy and Belgian Politics in the Twenty-First Century*. In *West European Politics*, listopad 2006, Vol. 29, No. 5, s. 895-911.
- [14] FITZMAURICE, J. *The Belgian Elections of 13 June 1999: Near Melt Down or Soft Landing*. In *West European Politics*, leden 2000, Vol. 23, No. 1, s. 175-179.
- [15] FITZMAURICE, J. *Belgium Stays 'Purple': The 2003 Federal Election*. In *West European Politics*, leden 2004, Vol. 27, No. 1, s. 146-156.
- [16] GÉRARD, M. *Fiscal Federalism in Belgium*. [online]. 2001 [cit. 2009-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.desequilibrefiscal.gouv.qc.ca/en/pdf/gerard.pdf>>.
- [17] PARIJS, P. Van. *Brussels after Belgium: fringe town or city state?* [online]. 2007 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/etes/documents/2007zp.Brussels_Bulletin.final.pdf>.
- [18] RIHOUX, B., WINTER, L. DE, DUMONT, P. a DANDOY, R. *Belgium*. In *European Journal of Political Research*, 2003, No. 42, s. 900-909.
- [19] STICHELE, G. VAN DER a VERDONCK, M. *The Lambermont Agreement: Why and How?* [online]. 2001 [cit. 2009-04-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.desequilibrefiscal.gouv.qc.ca/en/pdf/Verdonck.pdf>>.
- [20] SWENDEN, W., BRANS, M. a WINTER, L. DE. *The Politics of Belgium: Institutions and Policy under Bipolar and Centrifugal Federalism*. In *West European Politics*, listopad 2006, Vol. 29, No. 5, s. 863 – 873.
- [21] SWENDEN, W. a JANS, M. T. *'Will It Stay or Will It Go?' Federalism and the Sustainability of Belgium*. In *West European Politics*, listopad 2006, Vol. 29, No. 5, s. 877-894.

Internetové zdroje

Politické strany

- [22] CDH. *La Révolution de la gouvernance*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.lecdh.be/nous-et-vous/nos-id%C3%A9es/la-r%C3%A9volution-de-la-gouvernance>>.
- [23] Groen. *Staatshervorming*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-28]. Dostupný z WWW: <http://www.groen.be/uploads/programma/09/21_staatshervorming.pdf>.
- [24] Mouvement Réformateur. *Le Manifeste des Réformateurs*. [online]. 2002 [cit. 2009-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.mr.be/Le-Mouvement/Nos-Valeurs/LE-MANIFESTE/manifeste.pdf>>.
- [25] Open VLD. *"Er zit meer in Vlaanderen"*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.vld.be/?type=nieuws&id=1&pageid=24080>>.

[26] SP.A. *Standpunten. België versus Vlaanderen*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.s-p-a.be/nationaal/ideeen/standpunten/detail.asp?iThemaID=7#>>.

Média – noviny a časopisy

[27] BILEFSKY, Dan. *Outrage in Belgium after television broadcast hoax*. International Herald Tribune [online]. 2006 [cit. 2008-05-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.iht.com/articles/2006/12/20/opinion/edmnookin.php>>.

[28] CENDROWICZ, Leon. *Ethnic Politics in Belgium*. TIME [online]. 2007 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1630964,00.html>>.

[29] HUGHES, Dominic. *Analysis: Where now for Belgium?* BBC News [online]. 2008 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7507506.stm>>.

[30] KIMMELMAN, Michael. *With Flemish Nationalism on the Rise, Belgium Teeters on the Edge*. The New York Times [online]. 2008 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <http://www.nytimes.com/2008/08/04/arts/04abro.html?_r=1&scp=6&sq=belgium&st=cse>.

[31] KOTRBA, Štěpán. *Bayrou: Jsem ten, kdo šlechtí dostihové koně francouzské politiky*. Britské listy [online]. 2006 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/2006/5/11/art28336.html>>. ISSN ISSN 1213-179.

[32] LUNGESCU, Oana. *Belgium's 'rainbow' coalition sworn in*. BBC News [online]. 1999 [cit. 2009-03-06]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/392004.stm>>.

[33] ROXBURGH, Angus. *Blow to Belgium's far right*. BBC News [online]. 2004 [cit. 2009-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3995341.stm>>.

[34] SCIOLINO, Elaine. *Calls for a Breakup Grow Ever Louder in Belgium*. The New York Times [online]. 2007 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <http://www.nytimes.com/2007/09/21/world/europe/21belgium.html?_r=2&ref=world&oref=slogin&oref=slogin>.

[35] TRAYNOR, Ian. *'Belgium? Something that does not exist' Political fault lines divide nation*. The Guardian [online]. 2007 [cit. 2009-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.guardian.co.uk/world/2007/sep/17/iantraynor.international>>.

[36] WATERFIELD, Bruno. *A nation divided - Belgium's identity crisis*. The Telegraph [online]. 2007 [cit. 2009-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1563466/A-nation-divided---Belgiums-identity-crisis.html>>.

- [37] *Advocatenorde start procedure tegen FN-senator Delacroix*. HLN België [online]. 2008 [cit. 2009-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.hln.be/hln/nl/957/Belgie/article/detail/551738/2008/12/15/Advocatenorde-start-procedure-tegen-FN-senator-Delacroix.dhtml>>.
- [38] *Belgian PM's resignation rejected*. BBC News [online]. 2008 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7512975.stm>>.
- [39] *Belgium's 'AA+' rating, stable outlook unaffected by political stalemate*. Forbes.com [online]. 2007 [cit. 2009-05-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.forbes.com/feeds/afx/2007/12/04/afx4401225.html>>.
- [40] *Belgium sinks deeper*. Economist.com [online]. 1999 [cit. 2008-05-23]. Dostupný z WWW: <http://www.economist.com/world/europe/displaystory.cfm?story_id=E1_NTTJJV&CFID=56330941&CFTOKEN=22656627>.
- [41] *Biografie Karl-Heinz Lambertz*. HLN België [online]. 2008 [cit. 2009-05-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.hln.be/hln/nl/1274/Land-in-crisis/article/detail/352365/2008/07/18/Biografie-Karl-Heinz-Lambertz.dhtml>>.
- [42] *Daerden: "Staat Wallonië-Brussel is levensvatbaar"*. HLN België [online]. 2008 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.hln.be/hln/nl/957/Belgie/article/detail/412121/2008/09/11/Daerden-quot-Staat-Wallonie-Brussel-is-levensvatbaar-quot.dhtml>>.
- [43] *Deal eases Belgian political woes*. BBC News [online]. 2008 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7263246.stm>>.
- [44] *'Nog tien jaar België'*. Het Nieuwsblad [online]. 2007 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?ArticleID=DMF21092007_099>.
- [45] *Peeters haalt Vlaamse grondwet van onder stof*. HLN België [online]. 2008 [cit. 2009-04-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.hln.be/hln/nl/957/Belgie/article/detail/412955/2008/09/11/Peeters-haalt-Vlaamse-grondwet-van-onder-stof.dhtml>>.
- [46] *Procedure aangaande onwettige verkiezing sleept aan*. Het Nieuwsblad [online]. 2007 [cit. 2009-04-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.nieuwsblad.be/Article/Detail.aspx?articleID=1r1knbcu>>.
- [47] *Rare Strike Over Early Retirement*. The New York Times [online]. 2007 [cit. 2009-04-16]. Dostupný z WWW: <<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C0DE3DB1F30F93BA35753C1A9639C8B63&scp=36&sq=belgium&st=nyt>>.
- [48] *Verkiezingen 2009 ongrondwettelijk zonder oplossing BHV*. DeMorgen.be [online]. 2007 [cit. 2009-04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/52239/2007/11/13/Verkiezingen-2009-ongrondwettelijk-zonder-oplossing-BHV.dhtml>>.

- [49] *Viewers fooled by 'Belgium split'*. BBC News [online]. 2006 [cit. 2009-04-21]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6178671.stm>>.
- [50] *'Wise men' strike devolution deal*. People's Daily Online [online]. 2008 [cit. 2009-04-19]. Dostupný z WWW: <<http://english.people.com.cn/90001/90777/90853/6360945.html>>.

Ostatní internetové zdroje

- [51] Belgische Senaat. *De Belgische Grondwet*, [online]. 2009 [cit. 2009-04-21]. Dostupný z WWW: <http://www.senate.be/doc/const_nl.html#modif20000323>.
- [52] Businessinfo.cz. *Belgie: Základní informace o teritoriu* [online]. 2009 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/belgie-zakladni-informace-o-teritoriu/1/1000809/>>.
- [53] Cafebabel. *Jean Quatremer: a nation has been born – Flanders*. [online]. 2007 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.cafebabel.com/eng/article/23093/jean-quatremer-a-nation-has-been-born-flanders.html>>.
- [54] Centrum voor informatica voor het Brusselse Gewest. *Brussels-Capital region / Community institutions*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-06]. Dostupný z WWW: <http://www.brussels.irisnet.be/en/region/region_de_bruelles-capitale/institutions_communautaires.shtml#>.
- [55] Centrum voor informatica voor het Brusselse Gewest. *Brussels-Capital region / Creation*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-06]. Dostupný z WWW: <http://www.bruxelles.irisnet.be/en/region/region_de_bruelles-capitale/creation.shtml>.
- [56] Council of Europe. *Framework Convention for the Protection of National Minorities, CETS No.: 157*. [online]. 2006 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=157&CM=8&DF=11/15/2006&CL=ENG>>.
- [57] De Kamer. *Verklaring van Eerste Minister Guy Verhofstadt omtrent de interimregering voor de Kamer*. [online]. 2007 [cit. 2009-04-25]. Dostupný z WWW: <http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/home/Regeerverklaring%20nl.pdf>.
- [58] De Warande. *1988. De Warande opent haar deuren in het Hotel Empain*. [online]. 2002 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.dewarande.be/showarticle.aspx?l=NL&iSectionID=1&iSub=4>>.
- [59] EUobserver. *Eight Belgian municipalities refuse to organise EU elections*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://euobserver.com/883/27803>>.

- [60] Euractiv. *Europe loses patience with Flemish government*. [online]. 2009 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.com/en/culture/europe-loses-patience-flemish-government/article-181234>>.
- [61] Expatica. *Flying the Belgian flag*. Life in Belgium. [online]. 2007 [cit. 2008-05-28]. Dostupný z WWW: <http://www.expatica.com/actual/article.asp?subchannel_id=49&story_id=22088>.
- [62] Focus on Flanders. *Electoral alliance, a defensive buffer against the Blok in Brussels*. [online]. 2003 [cit. 2009-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://quod.lib.umich.edu/e/errwpc/public/a/s/j/asj4751.2003.034.txt> >.
- [63] LVB.net. *Laat Brussel heel Brabant opslokken*. [online]. 2007 [cit. 2009-05-01]. Dostupný z WWW: <<http://lvb.net/item/5294>>.
- [64] Medium4you.be. *Sire, il n'y a pas de Belges*. [online]. 2007 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.medium4you.be/Sire-il-n-y-a-pas-de-Belges.html>>.
- [65] New Europe. *DHL says adieu to Brussels Airport*. [online]. 2008 [cit. 2009-04-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.neurope.eu/articles/84950.php>>.
- [66] Portal Belgian Government. *The political role of the King*. [online]. 2008 [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <http://www.belgium.be/en/about_belgium/government/federal_authorities/king/political_role/>.
- [67] Portal Belgian Government. *The Federal Government's powers*. [online]. 2008 [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <http://www.belgium.be/en/about_belgium/government/federal_authorities/competence_federal_government/>.
- [68] Socialistworld. *Preparing the next state reform*. [online]. 2007 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://socialistworld.net/eng/2007/06/03belgb.html>>.
- [69] Staatshervorming.be. *5de staatshervorming - 2001 (Lambermont- en Lombardakkoord)*. [online]. 2009 [cit. 2009-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.staatshervormingen.be/staatshervorming/staatshervorming/staatshervorming5.html>>.
- [70] The Brussels-Europe Liaison Office. *Living in Brussels / Education*. [online]. 2008 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <http://www.blbe.be/default.asp?V_DOC_ID=1800>.
- [71] The Brussels Journal. Paul Belien. *Crisis in Belgium: If Flanders Secedes Wallonia Disintegrates*. [online]. 2007 [cit. 2009-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.brusselsjournal.com/node/2433>>.
- [72] Vlaams Parlement. *Informatiedossier Vlaamse Grondwet*. [online]. 2007 [cit. 2009-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.vlaamsparlement.be/vp/informatie/informatheek/informatiedossiers/vlaamsegrondwet/index.html>>.

Seznam tabulek

Tab. 1 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny, Belgie 13. června 1999

Tab. 2 Rozdělení alokace DPH v rámci financování komunit v %

Tab. 3 Rozdělení kompetencí u regionálních daní před rokem 2001

Tab. 4 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny, Belgie 18. května 2003

Tab. 5 Výsledky voleb do poslanecké sněmovny, Belgie 10. června 2007